

עניינים נחוצים

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

מצות קריאת שמע

פרק היה קורא [י"ג ע"ב], תנו רבנן, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, עד כאן צריכה כוונת הלב. והצריכנו להאריך באחד, וכדנתיא התם סומכוס בן יוסף אומר כל המאריך באחד מארכין לו ימיו ושנותיו, ואמר רב אחא בר יעקב ובדל"ת, אמר רב אשי ובלבד שלא יחטוף בחי"ת. ואמרו שם, עד כמה יהיה אריכות זה, והיתה התשובה עד כדי שתמליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם, כלו' שתכוון שממלתו בכל היא, ואין כל דבר נעלם ממנו, ובחפצו קיום כל הדברים.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [שם] שחיוב פסוק ראשון מן הפרשה הוא מן התורה כמו שאמרנו, אבל חכמים חייבונו לקרות שלש פרשיות, שהן שמע, והיה אם שמוע, ויאמר. ומקדימין לקרות פרשת שמע שיש בה ציווי על יחוד השם יתברך ואהבתו ותלמוד תורתו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו, ואחריה והיה אם שמוע שיש בה ציווי על שאר המצוות כולן, ואחריה פרשת ציצית שגם היא יש בה ציווי על זכירת כל המצוות. ואם כן באמת בהיות האדם זוכר אלה בכל יום פעם אחת, ובכל לילה פעם אחרת ככוונה, ינצל מן העבירה על כל פנים אם יש דעת בו, ע"כ מדברי ספר החינוך.

ד) וכתב המשנה ברורה (סימן ס"ג ס"ק ט"ז) ודע דיש ג' דיעות בין הפוסקים. י"א דרך פסוק ראשון בלבד הוא מן התורה, וי"א דכל הפרשה ראשונה הוא מן התורה, וי"א דגם השניה הוא מן התורה. ופרשה ציצית לכו"ע הוא מן התורה כדי להזכיר יציאת מצרים, ותקנו להזכיר בזמן ק"ש.

ה) ולמעשה: כשקורא קריאת שמע בתוך סדר התפילה הרי תיקנו חז"ל לקרוא את כל שלשת הפרשיות.

אך מכיון שמצוות צריכות כוונה, אבל אין לכוון לקיים המצוה במה שלא ציוותה בו בתורה, כי י"א שעוברים בזה בכל תוספי. לכן יכוון לקיים מצות קריאת שמע בקריאת אותם הפסוקים שמצוותן מן התורה. ובפרשת ציצית יכוון לקיים מצות זכירת יציאת מצרים בקריאת הפסוק האחרון שבפרשה.

אכן כשקורא קריאת שמע לא בתוך התפילה כדי לצאת ידי חובת המצוה, כגון שמתחיל להתפלל מאוחר, ועד שיגיע בתפילה לקרוא את שמע כבר יהיה אחר סוף זמן קריאת שמע, ראוי לכתחילה לקרוא את כל שלשת הפרשיות. אך כשאין זמן לזה [כגון שע"ז יפסיד גם סוף זמן תפילה] יקרא לכתחילה שתי הפרשיות של קריאת שמע, ולכל הפחות פרשה ראשונה. ובשעת הדחק יקרא רק פסוק "שמע ישראל" וגו', וגם יאמר "ברוך שם" וכו', ודיו.

ו) איתא בשו"ע (סימן ס"א סעיף א') יקרא קריאת שמע בכוונה, באימה, ביראה, ברתת וזיע.

א) כתב הרמב"ם בספר המצוות (מצות עשה י') המצוה העשירית היא שצונו לקרוא קריאת שמע בכל יום ערבית ושחרית, והוא אמרו יתעלה (דברים ו' ז') "ודברת במ בשבתך בביתך וגו' ובשכבך ובקומך". וכבר התבאר משפטי מצוה זו במסכת ברכות, והתבאר שם (כ"א.) שקריאת שמע דאורייתא.

ב) וביד החזקה בריש הלכות קריאת שמע, כתב הרמב"ם: פעמיים בכל יום קוראין ק"ש בערב ובבקר, שנאמר "ובשכבך ובקומך", בשעה שדרך בני אדם שוכבין וזה הוא לילה, ובשעה שדרך בני אדם עומדין וזה הוא יום.

זמנה הוא קורא שלשה פרשיות אלו: "שמע", "והיה אם שמוע", "ויאמר", ומקדימין לקרות פרשת שמע מפני שיש בה יחוד השם ואהבתו ותלמודו שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו. ואחריה והיה אם שמוע שיש בה ציווי על (זכירת) שאר כל המצוות. ואחר כך פרשת ציצית שגם היא יש בה ציווי זכירת כל המצוות.

אע"פ שאין מצות ציצית נוהגת בלילה קוראין אותה בלילה מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים. ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה שנאמר "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך". וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה היא הנקראת קריאת שמע, עכ"ל הרמב"ם.

ג) בספר החינוך (פרשת ואתחנן מצוה ת"כ) כתב: שנצטוינו לקרות בכל יום ערבית ושחרית פסוק אחד מן התורה שבסדר זה [דברים ו', ד'], וזהו "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", ועל הפסוק הזה נאמר [שם, ז'], "ודברת במ בשבתך וגו' ובשכבך ובקומך", ובא הפירוש על זה [ברכות י' ע"ב], בשעה שבני אדם שוכבין ובשעה שבני אדם קמין.

משרשי המצוה, שרצה השם לזכות עמו שיקבלו עליהם מלכותו ויחודו בכל יום ולילה כל הימים שהם חיים. כי בהיות האדם בעל חומר נפתה אחר הבלי העולם ונמשך לתאוותיו, צריך על כל פנים זכרון תמידי במלכות שמים לשמרו מן החטא. על כן היה מחסדו לזכותנו, וצונו לזכרו שני העתים האלה בקבע וכוונה גמורה, אחת ביום להועיל לכל מעשינו שביום, כי בהיות האדם זוכר בבקר אחדות השם ומלכותו וכי השגחתו ויכלתו על הכל, ויתן אל לבו כי עיניו פקוחות על כל דרכיו וכל צעדיו יספור, לא יתעלם ממנו דבר מכל דבריו, ולא יוכל ממנו להחביא אחת מכל מחשבותיו, הלא יהיה לו למשמר מחשבתו זאת והודאת פיו בדבר הזה כל היום ההוא, ויהיה לו הודאת הלילה בזה גם כן למשמר כל הלילה. ומפני שיסוד המצוה מה שזכרנו, חייבונו זכרונם לברכה בה בכוונת הלב, ואמרו שאם לא כיוון לבו בה לא יצא ידי חובתו, שאין אדם נזכר בשום דבר אלא אם כן ישים כוונתו בו, וזהו שאמרו ז"ל בברכות

וביאור הדברים:

כְּכוּנָה: בקריאת שמע יש שתי כוונות: האחת הכוונה לקיום המצוה, והשנייה כוונת פירוש המילים, דהיינו להתבונן ולשים על לבו מה שהוא אומר, ולא להרהר בליבו לדבר אחר. וכאן מדבר השולחן ערוך על הכוונה השנייה שלכתחילה יש לקרוא את כל קריאת שמע ככוונה. ואם לא כוון אפילו בפסוק ראשון לא יצא ידי חובת המצוה (ראה מ"ב סימן ס' סק"ו וס"ק י"א).

והוסיף המ"ב (בסימן ס"ג ס"ק י"ג) אפילו אם קודם שהתחיל לקרות נתכוין לקיים בהקריאה המ"ע דק"ש מ"מ כל שבאמצע פנה לבו לדברים אחרים הרי לא קבל עליו מלכות שמים בהסכמת הלב.

ז) אימה ויראה: ביאר המ"ב (סק"א) בשם הב"ח: דאימה ויראה זו היא באופן זה שיכוין בשעה שהוא קורא את שמע לקבל עליו עול מלכות שמים להיות נהרג על קידוש השם המיוחד, דזהו בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך. ועל זה אמר הכתוב "כי עליך הורגנו כל היום" כי אז ככוונה זו יקראנה באימה ויראה ורתת וזיע.

ח) ברנת וזיע: ביאר המ"ב (סק"ד) כתב הטור בשם רב עמרם לישויה איניש לק"ש בכל זמן דקרי לה כפרוטגמא חדשה [הוא כתב צווי המלך על בני מדינתו]. ויחשוב בלבו אלו מלך ב"ו שולח פרוטגמא חדשה בודאי היו כל בני המדינה קוראין אותה באימה ויראה ברנת וזיע, ק"ו לק"ש שהוא פרוטגמא של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שחייב כל אחד לקרותה באימה ויראה ברנת וזיע.

וכתב הפרישה דלהכי המשילו לפרוטגמא כתב וצווי המלך, לומר לך שלא תקרא ק"ש בחטיפה ובמרוצה ובעירובוב הדברים אלא במתון מלה במלה ובהפסק בין דבר לדבר כאדם הקורא צווי המלך שקורא במתון גדול כל צווי בפני עצמו להבינו על תכונתו. כך יקרא ק"ש כל צווי וצווי עונש ועונש הנזכר בו ישים אל לבו להבינו כי הוא צווי המלך הגדול ברוך הוא, עכ"ל המ"ב.

ט) וכתב עוד שו"ע שם (סעיף ו) צריך להאריך בחי"ת של אחד, כדי שימליך הקדוש ברוך הוא בשמים ובארץ, שלזה רומז החטוטרת שבאמצע הגג החי"ת (בכתב ספר תורה). ויארץ בדלי"ת של אחד שיעור שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומושל בד' רוחות העולם. ולא יארץ יותר מכשיעור זה. ויש נוהגים להטות הראש כפי המחשבה: מעלה ומטה ולד' רוחות.

י) על הפסוק (דברים ו' ד') "שמע ישראל וכו' ה' אחד" פרש"י: ה' אלהינו ה' אחד - ה' שהוא אלהינו עתה ולא אלהי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר (צפניה ג' ט') כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה'. ונאמר (זכריה י"ד ט') "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

והקשה הרא"ם, דאם כן עיקר קרא לא ביחוד איירי, אלא שהוא מודיע לנו שיהיה לבסוף אחד, ואין הענין משמע כן, שהרי זהו יחודו של הקדוש ברוך הוא.

יא) והביא קושיא זו בספר משנה אחרונה (סימן ס"א אות ל"ד) על דברי השו"ע שם, וז"ל: ויארץ בדלי"ת של אחד שיעור שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומושל בארבע רוחות העולם. ביאר: דעת השו"ע שענין 'אחד' הוא יחודו להאמין ולדעת שד' שהוא בורא כל הנמצאות הוא אחד יחיד ומיוחד ואין זולתו (וכ"כ הרמב"ם פרק א' מהלכות יסודי התורה הלכה ז'). אך ברש"י (הנ"ל) מפרש על לעתיד לבוא. היינו שה' שהוא עתה אלוקינו ולא אלוקי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד, כנאמר (צפניה ג' ט') "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה". וברא"ם שם הקשה, שלדבריו אין באמירת 'אחד' יחוד ה', אלא שלעתיד לבוא יהיה ה' אחד.

יש שתירץ (גור אריה שם) שמכך שלעתיד לבוא יהיה ה' אחד לגמרי על כל הברואים, הרי שגם עתה הוא האלוקים. ומה

שנתן כח לשרים ולמלאכים אין זה גורע כלל מיחודו של הקדוש ברוך הוא, לפי שכוחם רק שאול להם לזמן, ולא יהיה לנצח.

ובכ"ח כתב שזהו הטעם בדברי הרמ"א (סי"ד) שצריך להפסיק בין אלוקינו לבין ה', הוא כדי שישתמע שה' שהוא עתה אלוקינו עתיד להיות ה' אחד. וכן כתב בסידור רבי יעקב עמדן.

וכרבינו יונה (ספר היראה אות ס"ה) כתב, יאריך עד שיחשוב היה הוה ויהיה וכו'. ואם לא יוכל לכוון כ"כ יכוון השם

שהוא עתה אלקינו עתיד להיות אחד. ובערוך השלחן (סעיף ד') כתב, שאע"פ שיש כוונות גדולות בשמע ישראל דברי רש"י הם המשמעות הפשוטה של הפסוק וצריך לכוון לזה. ובשו"ת תשובות והנהגות (חלק ג' סימן ל"ה) כתב שכדאי לכוון שני הכוונות, שלעתיד לבוא יהיה שמו אחד שיתגלה כבוד מלכותו שהכל יהיה בגלוי, וגם שאין דבר אלא ממנו ומכוחו ואין זולתו.

יב) ולענ"ד יש לבאר דבר זה ע"פ הגמרא (פסחים דף ג'): "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", אטו האינדא לאו אחד הוא? - אמר רבי אחא בר חנינא: לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא כולו הטוב והמטיב.

וכיאר שם הצ"ח: העולם הזה על בשורות טובות וכו' לעולם הבא כולו הטוב והמטיב. הקשה הרי"ף בעין יעקב, הלא גם בעוה"ב הרשעים מצדיקים עליהם הדין, וכשאמרו רז"ל בפרק עושין פסין (עירובין דף י"ט). על הפסוק (תהלים פ"ד ז') "עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו" וכו' שמצדיקין עליהן הדין ואומרים יפה דנת יפה זכית יפה חייבת יפה תקנת גיהנם לרשעים גן עדן לצדיקים וכו', וא"כ גם זה כמו ברכת דיין האמת.

ולענ"ד נראה לתרץ עפ"י מה ששמעתי בילדותי מהמנוח הרב החסיד המוכיח הגדול המפורסם מוהר"ר אפרים רישר זצלה"ה מגיד דק"ק בראד, פירוש המאמר הזה, שדקדק במה שאמר לא כעולם הזה העולם הבא, הרי בעסק הברכה אין הפרש, שעל הטובות גם בעוה"ז מברך הטוב, אלא שבעולם הזה יש גם רעות ולעולם הבא לא יהיה רע כלל, וא"כ אין בעסק הברכה הפרש, והיה לו לומר לא העולם הזה עולם הבא, העולם הזה יש בו רעות וטובות העולם הבא אין בו רק טובות.

ואמר הוא המנוח ז"ל דכתיב [ישעיה י"ב, א'] "אודך ה' כי אנפת בני", לפי שמעליון לא תצא הרעות ואין דבר רע בא מהקב"ה והכל הוא לטובה, ואפי' הפורעניות שבא על האדם אינו רעה אבל טובה, לזכך אותו ולהכניע יצה"ר, ולטהר הנשמה שיזכה לעולם שכולו טוב. אלא שהאדם בעולם הזה אינו מבין הדבר לאשורו, ונדמה בעיניו כאילו הוא רעה, כמו החולה שעושין לו תחבושת ויש לו יסורים, והחולה השוטה צועק להסיר התחבושת, אבל החכם סובל בשמחה, וכן הוא יסורי הרשעים הם תחבושת, אמנם אחר מותו שרואה ומבין הטוב האמיתי. וכמו כן לעתיד לבוא כשנזכר לזה במהרה, נאמר "ביום ההוא אודך כי אנפת בני", שנותן הודאה לשעבר על שנתאנף בו הקדוש ברוך הוא לפי שעה להטיבו באחריתו.

וזדור כוונת המאמר כאן, בעולם הזה אומר על בשורות רעות דיין האמת, שסובר שזהו מצד מדת הדין, ולעולם הבא כולו הטוב והמטיב, פירוש שיראה למפרע שכולו היה מדת טובה והיה לו לברך על הכל הטוב והמטיב. אלו דברי הרב מוהר"ר אפרים זצ"ל. ומעתה גם בעושין פסין פירושו, רבש"ע יפה זכית יפה חייבת, ויפה היינו לטובה, ויפה לו לרשע החיוב שסבל. וכמו כן הגיהנם הוא רק כור ללבן בו מכל סיג ופסולת, והכל לטובה, עכ"ל הצ"ח.

יג) וזו מה שכתוב (תהלים קכ"ו א-ב) "שיר המעלות בשב"ח ה' את שיבת ציון היינו כחלמים. אז ימלא שחוק פינו ולשונונו

דבת הרב דוד מילר וב"ב שליט"א חתן הרב אברהם לב שליט"א לרגל השמחה השוויה במעונם בחולדת בת חיה תח" בשעתו"מ. י"ד שיזכר לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברי"ג

דבת הרב יאיר מינקוס וב"ב שליט"א חתן הרב אברהם וגשל שליט"א לרגל השמחה השוויה במעונם בחולדת בתם ברכת יעל תח" בשעתו"מ. י"ד שיזכר לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברי"ג

רנה" שאחר שהמשיח יבוא ונחזור לציון ברנה, כל הצרות שסבלנו ידמו לנו כאילו חלמנו חלום רע. ועוד יותר כשנבין את הטוב שיצא מהם, נצחק מעצמנו מדוע לא הבננו את זה אז, כי הדבר היה כל כך פשוט. אלא שהשי"ת העלים דבר זה מעינינו בזמן הגלות. וכדאיאתא במדרש (בראשית רבה פרשה נ"ג סימן י"ד) אצל הגר "ויפקח ה' את עיניו" אמר רבי בנימין הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם, מן הכא "ויפקח אלקים את עיניה", ותלך ותמלא את החמת, ע"כ לשון המדרש. שישמעאל כמעט מת מצמא והיתה שם באר מים אלא שלא ראתה אותו עד שהשי"ת פקח את עיניה.

ונסיים עם סיכום הדברים בדברי גדולי הפוסקים:

יד) בקיצור שולחן ערוך (סימן י"ז ס"ג) כתב: קודם שיתחיל, יכוון לצאת מצות קריאת שמע שצונו הקב"ה, ובאמרו שמע ישראל יכוין את הפירוש: שמע ישראל כי ה' שהוא אלהינו, הוא ה' אחד, יחיד ומיוחד בשמים ובארץ. ויארץ "בחי"ת" של אחד, כדי שימליך הקב"ה בשמים ובארץ, "ובדלי"ת" יארץ קצת גם כן שיעור, שיחשוב שהקדוש ברוך הוא, הוא יחיד בעולמו ומושל בד' רוחות העולם, ולא יארץ יותר משיעור זה. וידקדק שלא יקלקל קריאת התיבה אחד על ידי מה שמאריך בו קצת, כי קצת מהמון עם מקלקלין, י"א "אחאד", ויש אומרים "אחדע" ומוטב שלא להאריך מלהאריך ולקלקל. נוהגין לומר "שמע ישראל" בקול רם לעורר הכוונה, ומשימין יד ימין על העינים. לאחר שאומרים אחד, שוהין קצת ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בלחש (חוץ מיום הכפורים), וצריכין לכוון בו ג"כ פירוש המלות.

סעיף ד: שוהה מעט ואומר ואהבת וגו', וכן בין פרשה זו לפרשה והיה אם שמוע יפסיק מעט, וכן קודם ויאמר, יפסיק מעט, ויכוין בפ' ויאמר, לקיים מצות עשה זכירת יציאת מצרים.

סעיף ה: צריך לקרות קריאת - שמע בדקדוק גדול מתוך סידור מדויק היטב, וישמיע לאזניו מה שהוא מוציא מפיו, וישגיח שלא יאמר דגוש במקום רפה, או רפה במקום דגוש, ויפסיק קצת בכל מקום שנרשם קו כזה. וגם בפסוקי דזמרה, צריך לדקדק בכל זה, ויטעים יפה העין של תיבת נשבע, שלא יהא נשמע כאלו אמר נשבה "בה"א", וכן "בזי"ן" של תזכרו, ושל זוכרתם, ידקדק היטב שלא יהא נשמע כאלו אמר "בשי"ן".

סעיף ו: הקורא קריאת - שמע, לא ירמוז בעיניו, ולא יקרוץ בשפתיו, ולא יראה באצבעותיו, אך לצורך מצוה מותר לרמוז בפרשה שניה.

טז) ובערוך השולחן (סימן ס"א ס"א) כתב: צריך לקרות ק"ש בכוונה באימה ביראה ברמת זיוע והרי מלך בשר ודם כששולח דבריו למדינה וקורין דבריו כולם שומעים דבריו באימה ביראה ק"ו מלפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וכל יום יהיה בעיניו כחדשים כדבר שלא שמע עדיין שהחביבות גדולה עד למאד ויכוין בשעה שהוא קורא שמע לקבל עליו מלכות שמים למסור גופו ונפשו במסירת נפש על קידוש השם וזהו ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך [ב"ח] ויציר בעצמו אפילו יעשו לו יסורים גדולים לא יחשבו בעיניו לכלום מפני אהבתו יתב"כר"ע שסרקו בשרו במסרקות של ברזל וקרא ק"ש וכמה קדושי עליון שבעת הריגתם ושריפתם צעקו בקול שמע ישראל [וכתב בתשו' מהר"מ מרוטנבורג סי' תקי"ז מאחר שגמר אדם בדעתו למסור את נפשו על קה"ש כל מיתה שעושים לו אינו מרגיש כלל וראיה וכו' ועוד ראיה מס' היכלות וכו' ותדע שכך הוא שאין לך אדם בעולם שאם היה נוגע באש שלא היה צועק וכו' ואנו רואים קדושים שאינם צועקים כלום עכ"ל]:

סעיף ב: אשר אנכי מצוך היום על לבבך והיום ימשוך על הקודם כלומר מצוך היום שבכל יום יהיו בעיניך כחדשים כאלו היום צויתך ולא ימשוך אדלמטה לאמר היום על לבבך דהוה

משמע היום ולא מחר אלא יפסיק רגע בין היום ובין על לבבך וכן הטעמים מורין כן שהיום הוא בטפחה שהוא מן המפסיקין וכמו שצריך להפסיק בין היום לבין על לבבך כמו כן בתחלת והיה אם שמע צריך להפסיק בין היום לבין לאהבה מטעם שנתבאר.

סעיף ג: המנהג בכל תפוצות ישראל לאמר שמע ישראל בקול רם כדי לעורר הכונה ואומרים בהתפעלות ונוהגים ליתן ידיהם על פניהם בקריאת פסוק שמע ישראל ויש לזה ראיה בגמרא [י"ג]: שאומר על רבינו הקדוש כן ע"ש וזהו כדי שלא יסתכל בדבר אחר שמונעו מלכוין ומשימין יד ימין על הפנים ובאל"ף של אחד יקצר מאד ובחי"ת צריך להאריך קצת כדי שימליך הקדוש ברוך הוא בשמים ובארץ ולזה רומז החטוטרת שבגג החי"ת כלומר חי הוא ברומז של עולם [מנחות כ"ט]: ויש שבעה רקיעים ועם הארץ הם שמנה ומרומז בחי"ת ובדלי"ת יארץ יותר כדי שיעור שיחשוב שהקב"ה הוא יחיד בעולמו ומושל בד' רוחות העולם ולא יארץ יותר מכשיעור זה ויזהר להטעים יפה הדלי"ת שלא יראה כרי"ש ח"ו ויזהר שהדלי"ת יאמר בנח ודלא כאותן שנראה כפי אמירתן בשו"א ויש נוהגים להטות הראש כפי המחשבה מעלה ומטה ולד' רוחות ולמי שזהו בלבול המחשבה לא יעשה כן.

סעיף ד: בודאי יש כוונות נוראות בפסוק שמע ישראל אך בפשטיותה הוא כמו שפירש"י שמע ישראל ה' אלהינו כלומר שהוא אלהינו עתה ה' אחד עתיד להיות ה' אחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם ה' [צפניה ג, ט] ונאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד [זכריה י"ד] וזה כל תקותינו שאז יתגדל ויתקדש שמו יתב' ולכן תיכף אחר פסוק זה אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כלומר שאז יתגלה כבוד מלכותו בגלוי ולכן אומרים בחשאי כי עתה אינו באתגליא מפני חטאינו לבד ביה"כ שאז אנו כמלאכים אומרים בקול רם אבל בכל השנה אין העולם כדאי לאמרו בקול רם ובפסחים [נ"ו]. אמרו חז"ל דלכן אומרים בחשאי מפני שלא אמרו משה ויעקב אמרו ע"ש [ולענ"ד ג"כ הכונה כן דבימי יעקב היו כולם צדיקים ואמרו בקול רם ולא כן בימי משה שעשו העגל ועוד חטאים ודו"ק], עכ"ל הערוך השולחן.

טז) כתב ביסוד ושורש העבודה (שער ד' - המורה - פרק ה): הנה הכוונה הפשוטה של תיבות שמע ישראל, כתב אבודרה"ם וז"ל: זה הוא דרך עדות, כאלו כל אחד אומר לחברו: שמע שאני מאמין שה' אלהינו הוא יחיד בעולמו, לכן תמצא ע' של שמע וד' דאחד אותיות גדולים, שהוא סי' ע"ד, רמז לעדות, עכ"ל. ובזה חדש דף ס' ע"א ז"ל: פתח ואמר, האי קרא תינח בשעתא דאמרו בנין דיעקב לאבוהון או משה לישראל, אבל השתא כלא עלמא אמרו שמע ישראל, למאן ישראל אמרין, אלא הא תנינא יעקב אבינו לא מת, והקב"ה חתים לי' גו כורסא יקרי' למהוי תדיר סהדא על בנוי דקא מיחדי שמ"י דקב"ה כדקחזי בכל יומא תרי זמנא, וכד אנון מיחדין שמ"י דקב"ה, אמרי שמע ישראל הוי סהד עלן דאנן מיחדי שמ"י דקב"ה כדקא חזי, בההיא שעתא נטלי לי' ליעקב בארבע גדיפין פרישן לארבע סטרי עלמא, וסלקי לי' לקמי קדישא עלאה ומברך לי' בשבע ברכאן, פתח ואמר זכאה איהו אבא דזרע דא אוליד בארעא זכאין אנון בנין דקא מעטרין לאבוהון הכי, בהה"י שעתא כל אנון חילי דשמ"י פתחי ואמרי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ויעקב מתעטר בתליסר נהרי פרסמונא דכיא וקאים תדיר כקרתא מקפא שור על בנוי ולא שבק דינא תקיפא לשלטא עלייהו כו', עכ"ל. ויש עוד כוונה בזה"ק, שתבות ישראל קאי על הקדוש ברוך הוא שנקרא ישראל, שבכמה שמות נקרא הבורא ית"ש ויתעלה: הוי"ה ב"ה, אדני, אלהים, צבאות, ושאר שמות, ונקרא גם כן ישראל, שפירושו: ישר"א"ל. והכוונה בשתי תבות שמוזכרים שמע ישראל, כאלו האדם מדבר לנוכח הקדוש ברוך הוא: שמע אתה הקדוש ברוך הוא שנקראת ישראל, שאני מאמין באמונה שלימה ואמתית שאתה הוא ה' (המשך בעמוד 18)

נדבת הרב **יעקב אסרף** וב"ב שליט"א חתן הרב **משה מונסונגו** שליט"א לרגל השמחה השדויה במעונם בהולדת הבנות **מיכל** תחי ויהודית תחי בשעתו"מ. יה"ד שיוכו לגולה לתורה לחופה ולמעשים טובים וידו רב נחת מכל יצ"ח כ"י ולמעשים טובים וידו רב נחת מכל יצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמייטב ברו"ג

נדבת הרב **יעקב אסרף** וב"ב שליט"א חתן הרב **משה מונסונגו** שליט"א לרגל השמחה השדויה במעונם בהולדת הבנות **מיכל** תחי ויהודית תחי בשעתו"מ. יה"ד שיוכו לגולה לתורה לחופה ולמעשים טובים וידו רב נחת מכל יצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמייטב ברו"ג

זמני ק"ש ותפילה¹

עבר וקרא ק"ש קודם זמן 'משיכיר', אם הוא קודם עלות השחר לא יצא. ואם קראה לאחר עלות השחר יצא בדיעבד, וכמבואר שם בשו"ע סעיף ד'.

ביאור הדבר הוא, שזמן ק"ש אינו תלוי כלל בהגדרת יום, אלא זמנה הוא בשעת קימה וכדכתיב "בשכבך ובקומך". וזמן קימה לרוב האנשים הוא 'משיכיר', ולכן זמנה לכתחילה הוא 'משיכיר'. אמנם כיון שיש מיעוט אנשים הקמים כבר כשעלה עמוד השחר לכן בדיעבד קרינן ביה 'ובקומך' ויצא י"ח (משנ"ב סק"ב).

שיעור זמן 'משיכיר'

ד. **עלה** בידינו שזמן ציצית, וזמן הנחת תפילין, וזמן ק"ש של שחרית, שלשתם הוא 'משיכיר' [והגם שבציצית אמרו שיכיר בין תכלת ללבן, ובתפילין וק"ש אמרו שיכיר את חבירו, מ"מ להכרעת המשנ"ב הוא אותו שיעור].

זמן זה אין לנו מקור למדוד אותו בדקות או בשעות, שהרי שיעור זה תלוי בניסיון ובמציאות הנראית לעינינו, והגם שאין שיעור זה משתנה מאדם לאדם אלא נקבע לפי אדם בינוני וביום בינוני, מ"מ קשה מאוד לשער דבר זה בצורה מדויקת, ולמעשה יש בזה כמה מנהגים.

מנהג אנשי ירושלים לשער זמן זה כשעה קודם הנץ החמה, וכפי שהובא בספר א"י להגר"מ טיקוצ'נסקי, וכן הובא בכה"ח סי' י"ח אות י"ח.

ובספר הנברשת כתב שהמנהג בא"י ששיעור 'משיכיר' הוא 52 דקות קודם הנץ החמה.

והגר"ש אלישיב זצ"ל החמיר ביותר וסבר שלא כדאי להתעטף בטלית ותפילין אלא בתוך שלוש דקות קודם הנץ (אך יתכן שפסק זה נאמר רק על ירושלים שנמצאת במקום גבוה אבל לא לשאר ערים שאינם גבוהות כ"כ), וטעמו שכיום אנשים אינם רגילים כלל לחשיכה, ולכן כיום צריך הרבה יותר אור כדי להבחין, והשיעור הוא כחצי שעה קודם הנץ.

ומרן הגר"ח קניבסקי אמר, שהזמן הוא 45 דקות לפני נץ החמה. **ולמעשה** המנהג הנפוץ כיום בקרב בני אשכנז הוא 52 דקות קודם הנץ החמה. אך לכתחילה ראוי לנהוג 45 דקות.

דיעבד

ה. **אעפ"י** שזמן ציצית לכתחילה הוא 'משיכיר', מ"מ כתב המשנ"ב (סי' י"ח סק"י) בשם הפמ"ג שאם השעה דחוקה לו, המיקל להניח מעלות השחר ואילך אין גוערין בו. **והוסף** עוד שבדיעבד אפי' עבר ובירך קודם עלות השחר לא יחזור ויברך דשמא הלכה כהרא"ש דכסות יום בלילה חייב.

דהיינו, שלדעת הרמב"ם כל מה שלובש בלילה פטור מציצית אפי' בגד המיוחד ליום. ולדעת הרא"ש בגד המיוחד ללילה פטור בין ביום ובין בלילה, ובגד המיוחד ליום חייב בין ביום ובין בלילה, ובשו"ע לא הכריע בין הדיעות.

הלכך מי שהתעטף בטלית קודם עלות השחר ובירך, לדעת הרא"ש יצא ידי חובתו שהרי זו כסות יום וחייבת אף בלילה, ולכן אינו יכול לחזור ולברך כשמגיע זמן 'משיכיר', משום ספק ברכות.

2. ויש חולקים וסוברים שיש ביניהם הפרש מועט - יעויין פמ"ג סי' ל' משב"ז א'.

הקדמה

א. **בתורה** ישנן מצוות שזמן קיומם הוא ביום דווקא, כגון שופר, לולב, מילה ועוד. מעיקר הדין הגדרת יום לכל אלו המצוות הוא מעלות השחר ואילך, אלא שחכמים גזרו שלא לקיימם עד הנץ החמה.

שורש הדברים במשנה במגילה (כ.) שם מבואר שאין קורין את המגילה עד שתנף החמה, ואם קראה משעלה עמוד השחר יצא. ופירש רש"י שמעלות השחר כבר נחשב יום לכל דבר, אבל כיון שאין הכל בקיאים בו ועלולים לטעות ולהקדים קודם עלות השחר, לכן תקנו שלא יקראו עד הנץ החמה, שדבר זה ניכר וברור לכל אדם ואין שייך בו טעות.

וכמו כן בשאר המצוות כגון שופר לולב ומילה אעפ"י שזמן הדין אפשר לקיימם מעלות השחר שהוא כבר יום, וכן אם עבר וקיימן יצא בדיעבד, מ"מ לכתחילה אין לעשותם עד הנץ החמה ומהטעם שנתבאר שאין הכל בקיאים בזמן עלות השחר.

אולם ישנן שלש מצוות הנוהגות ביום, ומ"מ אפשר לקיימם לכתחילה עוד קודם הנץ החמה, והם: ציצית, תפילין, וק"ש של שחרית. וכפי שיתבאר להלן.

זמן ציצית ותפילין

ב. **נחלקו** תנאים האם לילה זמן ציצית או לא, ולהלכה קי"ל דלילה לאו זמן ציצית. ומאימתי יכול לברך על הציצית בבוקר, משיכיר בין תכלת ללבן שבה, וכפי שנפסק בשו"ע סי' י"ח ס"ג.

תפילין מן התורה זמנן בין ביום ובין בלילה. אלא שחכמים חששו שאם יניח תפילין בלילה, עלול להירדם עם התפילין, ולכן גזרו שאין מניחין תפילין בלילה. ומאימתי הוא זמן הנחתן בבוקר, משיכיר את חבירו הרגיל עמו קצת בריחוק ארבע אמות [דאותו שרגיל בו יכירנו אף מרחוק, ושאינו רגיל בו כלל לא יכירנו אפי' מקרוב] ודין זה מבואר בשו"ע סי' ל' סעיפים א' ב'.

דעת המשנ"ב (סי' י"ח סק"ט) ששיעור משיכיר את חבירו ושיעור משיכיר בין תכלת ללבן הוא אותו שיעור², והביא כן מדברי הרא"ש. [ולהלן נבאר מתי הוא זמן זה, ויש בזה כמה דיעות, אולם לכל הדיעות זמן זה הוא קודם הנץ החמה, ואחר עלות השחר].

נמצאנו למדים שגם ציצית וגם תפילין ניתן להניחם לכתחילה עוד קודם הנץ החמה. והא דלא גזרו בהם כמו בשאר מצוות שלא לעשותם קודם הנץ החמה. אפשר שהטעם הוא שכיון שיש ענין גדול להתפלל שחרית כותיקין דהיינו בנץ החמה, וקודם לכן יש לקרא ק"ש בברכותיה, וקודם לכן צריך להניח טלית ותפילין, ואם היו גוזרים בטלית ותפילין שאין לקיימם עד הנץ לא היה מתאפשר לקיים כל זה, לכן תיקנו רק הרחקה מועטת, מעלות השחר עד זמן 'משיכיר'.

זמן קריאת שמע

ג. **"זמן** קריאת שמע של שחרית משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת בריחוק ארבע אמות ויכירנו" - שו"ע סי' נ"ח סעיף א'.

1. נכתב ע"י הרב אופיר נקר שליט"א, והיו הדברים לעיני מורנו הרב שליט"א.

ופרשת ציצית לכל הדיעות היא מן התורה, ואינה חלק מק"ש אלא היא מצוה נפרדת להזכיר יציאת מצרים בכל יום, רק תקנו להזכירה בזמן ק"ש.

ועיין משנ"ב סי' מ"ו ס"ק ל"א שכתב גבי מי שירא שיעברו הציבור זמן ק"ש, שיקרא ק"ש קודם סוף הזמן, והביא שם שיש אומרים שיקרא כל הפרשה ראשונה, ויותר טוב שיקרא כל השלשה פרשיות כדי להזכיר יציאת מצרים בזמן ק"ש.

מחלוקת המג"א והגר"א

ט. ידועה ומפורסמת מחלוקת המג"א והגר"א בענין סוף זמן ק"ש, שסוף זמן ק"ש למג"א מוקדם יותר מסוף זמן ק"ש לדעת הגר"א, ונבאר כאן בקצרה שורש מחלוקתם.

דעת המג"א שמה שאמרו עד סוף שלש שעות היינו שלש שעות מעלות השחר, שהרי לכל דיני התורה עלות השחר הוא תחילת היום. אולם לדעת הגר"א מונים שלש שעות אלו מנץ החמה.

וכמו כן כשבים למדוד מהי שעה זמנית, למג"א מודדים את משך הזמן שמעלות השחר עד צאת הכוכבים ואותו מחלקים לשנים עשר. ולגר"א מודדים מהנץ החמה עד שקיעת החמה ומשך זמן זה מחלקים לשנים עשר.

נמצא, שאעפ"י ששעה זמנית למג"א ארוכה יותר משעה זמנית לגר"א (שהרי מחלקים זמן ארוך יותר וממילא כל חלק גדול יותר), מ"מ סוף זמן ק"ש למג"א הוא מוקדם יותר מלגר"א, שהרי מתחילים למנות שלש שעות אלו מעלות השחר, ואילו לגר"א מתחילים למנותם רק בהנץ החמה.

וחשוב להדגיש שלגבי תחילת זמן ק"ש אין שום ויכוח בין המג"א לגר"א, ולכו"ע זמנה 'משיכיר' וכפי שנתבאר לעיל, ומחלוקתם היא רק מאימתי מונין את השלש שעות שבסופם הוא סוף זמן ק"ש.

והנה, סוף זמן ק"ש לגר"א קל לחשב, כיון שנץ החמה ושקיעת החמה הם זמנים מוגדרים וברורים⁴ [ואעפ"י שגם לענין נץ החמה יש נידונים וכפי שיבואר להלן, מ"מ ההפרש הוא בדקות ספורות ואין לזה כמעט השפעה על חישוב סוף זמן ק"ש].

מאידך לדעת המג"א שמחשבים את הזמן שמעלות השחר עד צאת הכוכבים. ובזה יש כמה דיעות גם לענין זמן עלות השחר וגם לענין צאת הכוכבים, ולכן בסוף זמן ק"ש מג"א ישנם כמה וכמה שיטות וכפי שיבואר, ותחילה נבאר זמן עלות השחר וזמן צאת הכוכבים.

עלות השחר

י. בגמ' בפסחים דף צד. מבואר שמהלך אדם בינוני מעלות השחר ועד נץ החמה הוא ארבע מיל⁵.

וכמה זמן הוא שיעור הילוך מיל. יש בזה שתי שיטות עיקריות, י"א שהוא שמונה עשרה דקות, וי"א עשרים ושתיים וחצי דקות.

ממילא עלה בידינו שעלות השחר הוא לשיטה אחת 72 דקות קודם הנץ החמה $(18 \times 4 = 72)$, ולשיטה שניה זמן עלוה"ש הוא 90 דקות קודם הנץ החמה $(22.5 \times 4 = 90)$. ושתי שיטות אלו נוגעות לכל דיני התורה התלויים בעלות השחר.

ושקיעת החמה הוא כשגוף השמש שקע לגמרי מעבר לקו האופק המערבי. וזהו זמן ניכר וברור לכל.

5. ודיעה נוספת יש שם בגמ' שהוא שיעור הילוך חמש מיל, אך דיעה זו נדחתה שם למסקנא. והגם שהרמב"ם בפירושו המשנה לפסחים נקט כשיטה זו, כבר הקשו עליו האחרונים מדבריו בפירוש המשנה לברכות, ולמעשה להלכה לא חוששים לשיטה זו.

אמנם ראוי שישמע הברכה מאחר ויכוין לצאת, כיון שמה שאינו מברך הוא רק מספק וראוי שיוציא עצמו מן הספק.

אולם בתפילין אם טעה והניח תפילין בברכה קודם עלות השחר, אין צריך לחזור לשמוע הברכה מאחר, כיון שתפילין זמנן מעיקר הדין אף בלילה, אלא שגזרו שלא להניחם שמה ירדם, אבל כשעבר והניח וברך יצא ידי חובתו³.

סוף זמן ק"ש של שחרית

ו. "ונמשך" זמנה עד סוף שלש שעות שהוא רביע היום" - ש"ע שם. וביאר במשנ"ב שכן דרך בני מלכים לעמוד ממיטתם בסוף שלש שעות, ולכן עדיין נחשב 'ובקומך'.

ידועה קושיית הכסף משנה שכשם שק"ש של ערבית מן הדין זמנה כל הלילה (אלא שאמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה) והיינו משום דכל זמן ששוכבים הוא בגדר 'בשכבך' ולא רק בזמן שהולכים לשכב. כמו כן 'ובקומך' צריך להיות כל זמן שאנשים קמים והיינו כל היום ולא רק בזמן הקימה ממיטתם.

והמג"א והט"ז הביאו קושייתו, ושניהם תירצו, דשכיבה הוא לשון המתאים גם לשכיבה עצמה ולא רק לזמן שהולך לשכב, ולכן כשאמרה התורה 'בשכבך' כוונתה לכל הזמן שעדיין שוכב במיטתו, והיינו כל הלילה. משא"כ קימה הוא לשון שמתאים רק לפעולת הקימה ממיטתו, אבל אחר שקם לא מקרי קימה אלא עמידה או ישיבה או הילוך, וא"כ פשוט שכשאמרה תורה 'ובקומך' כוונתה לזמן הקימה מן המיטה ולא לכל היום כולו.

רביע היום

ז. הנה הש"ע כפל לשונו, שכתב "עד סוף שלש שעות", והוסיף וכתב "שהוא רביע היום". וכוונתו בזה לומר ששעות אלו אינם שעות שוות (כל שעה שישים דקות) אלא שעות זמניות. והיינו אורך היום משתנה מחורף לקיץ, ובחורף יום יכול להגיע לכ-10 שעות והלילה כ-14 שעות, ובקיץ להיפך יום יכול להגיע לכ-14 שעות והלילה לכ-10 שעות. [כ"ז בארץ ישראל אבל בחו"ל בצפון העולם, יש מקומות שבקיץ היום מגיע למעלה מ-20 שעות ויש מקומות שאין לילה כלל באמצע הקיץ].

שעה זמנית היינו שבדקים את אורך היום ומחלקים אותו לשנים עשר חלקים שווים וכל חלק הוא שעה זמנית. נמצא שבחורף שהיום קצר, ממילא שעה זמנית היא קצרה יותר (בסביבות 50 דקות) ובקיץ שהיום ארוך שעה זמנית ארוכה יותר (בסביבות 70 דקות).

וממילא כשבים לחשב מתי הוא סוף זמן ק"ש, בודקים מה אורך השעה הזמנית באותו יום, ומונים שלש שעות אלו מתחילת היום (ולהלן יתבאר מה נחשב תחילת היום, עלוה"ש או נץ החמה) וסוף שלש שעות אלו הוא סוף זמן קריאת שמע.

לגומרה כולה

ה. כתב המשנ"ב (סי' נ"ח סק"ה) שלא די בזה שהתחיל לקרא ק"ש קודם זמנה, אלא צריך לגומרה כולה לפני סוף זמן ק"ש.

ייש שלש דיעות בפוסקים מהי ק"ש המחוייבת מן התורה. י"א שרק פסוק ראשון הוא מן התורה. וי"א שכל הפרשה הראשונה מן התורה. וי"א שגם פרשה שניה מן התורה.

3. ועיין שו"ת אגרו"מ (או"ח ח"א סי' י') שנשאל לענין פועל שעבודתו החלה קודם עלות השחר ונמשכה עד הלילה, ולא היה באפשרותו כלל להניח תפילין ביום האם יניח קודם עלוה"ש. ופסק שם שיניח קודם עלוה"ש ובברכה. משום שבאופן זה אין כ"כ חשש שירדם. וכיון שאם לא נתיר לו יפסיד לגמרי מצוה זו יש להניחו על עיקר הדין. **4.** נץ החמה הוא כשהשמש מתחילה להיראות בקו האופק המזרחי

צאת הכוכבים

יא. בענין זמן צאת הכוכבים ישנה מחלוקת גדולה בין ר"ת לגאונים, ושורש מחלוקת זו נעוצה בסתירה בין הסוגיא במסכת שבת לסוגיא בפסחים.

הנה בגמ' בשבת (ד:) מבואר שמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים הוא כדי הילוך שלשת רבעי מיל, וזהו בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה. ומאידך בפסחים (דף צד.) מבואר שמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים יש שיעור הילוך ארבע מיל.

והידע ר"ת מכח סתירה זו ששתי שקיעות הם. תחילה שוקעת גוף השמש ולאחר זמן שוקע אור השמש. דהיינו שכשהשמש שוקעת מעבר לקו האופק עדיין יש אור רב, שהרי גם כשהשמש נסתרת מעינינו עדיין היא שולחת קרני אור לכיוון הרקיע, ורק לאחר זמן ששוקעת עוד ועוד כבר לא ניכר אורה כלל וזוהי שקיעת האור.

ולאחר ששקע גוף השמש עדיין הוא יום גמור לכל דיני התורה כיון שעדיין היא מאירה. ורק לאחר שלש ורבע מיל שוקע אורה לחלוטין, וזוהי שקיעה שניה, ואז מתחיל בין השמשות שנמשך שלשת רבעי מיל עד צאת הכוכבים.

ומזה שמבואר בפסחים שיש ארבע מיל משקיעת החמה עד צאת הכוכבים היינו משקיעה ראשונה [שלש ורבע מיל עד שקיעת אורה ועוד שלשת רבעי מיל עד צאת הכוכבים], ובסוגיא בשבת שאמרו שצאת הכוכבים הוא שלשת רבעי מיל אחר השקיעה, הכוונה לשקיעה שניה שאז מתחיל זמן בין השמשות.

מאידך שיטת הגאונים שיש רק שקיעה אחת, והיא השקיעה שגוף השמש שוקע מעבר לאופק ומשם מתחיל בין השמשות ונמשך שלשת רבעי מיל, ולאחריו זהו צאת הכוכבים שאז הוא לילה גמור לכל דיני התורה. ומה שאמרו בפסחים שצאת הכוכבים הוא ארבע מיל אחר השקיעה היינו צאת כל הכוכבים, אבל לענין שיחשב לילה כבר כשיצאו ג' כוכבים בינוניים הוא לילה גמור.

והנה רבים מהראשונים נקטו במחלוקת זו כר"ת, וכן נקטו השו"ע והרמ"א בסי' רס"א. אולם הגר"א והגר"ז והחיד"א פסקו כשיטת הגאונים, וכן המנהג כיום ברוב הקהילות בא"י לנהוג כהגאונים אפי' לקולא [וכגון צאת שבת שמעיקר הדין נוקטים כהגאונים, ורבים מהדרים ונמנעים מעשיית מלאכה עד צאה"כ דר"ת].

ג' שיטות בדעת המג"א

יב. ועתה נבא לבאר לאור הדברים הנ"ל היאך מחשבים סוף זמן ק"ש למג"א. ונקדים שהגם שיש בזה שיטות רבות נזכיר כאן שלש שיטות עיקריות.

בעבר נהגו לשער סוף זמן ק"ש כהמג"א מעלות השחר של 90 דקות עד צאת הכוכבים דהגאונים. וטעמם שכיון שאנו נוהגים לכל דיני התורה בצאת הכוכבים כהגאונים ה"ה לענין זה [כן חישוב בספר הנברשת, וכן חישוב הגר"מ טיקוצ'ינסקי עד שנת תרפ"ה].

אלא שיטה זו קשה מגמ', שהרי מבואר ביומא (כה.) שחצות היום הוא כשהשמש עומדת ברום הרקיע ואינה נוטה כלל לא למזרח ולא למערב והוא בדיוק באמצע הזמן שבין זריחה לשקיעה.

ולשיטה זו שמחשבים י"ב שעות מעלות השחר 90 דקות עד צאה"כ דהגאונים יוצא שסוף שעה שישית הוא קודם חצות היום (שהרי חצות הוא נקודת האמצע בין זריחה לשקיעה. ואילו מנין השעות מתחיל בעלות השחר שהוא זמן רב קודם הנץ ומסתיים בצאת הכוכבים דהגאונים שהוא זמן קצר אחר השקיעה).

ולכן הוסכם שלענין זה יש למנות עד צאת הכוכבים דר"ת שהוא בדיוק אותו זמן שיש בין עלוה"ש לנץ, שמעלוה"ש לנץ הוא 4 מיל, ומשקיעה לצאת הכוכבים הוא 4 מיל, וממילא יוצא שסוף שעה שישית היא בדיוק בחצות היום. ואעפ"י שלשאר דיני התורה נוהגים כהגאונים, מ"מ כאן מוכרח להיות כר"ת.

וזמן צאת הכוכבים דר"ת הוא ארבע מיל אחר השקיעה. וכפי שהתבאר לעיל יש הסוברים שהוא 72 דקות (לפי חשבון 18 דקות למיל) ויש הסוברים שהוא 90 דקות (לפי חשבון 22.5 דקות למיל).

נמצא שאפשר לחשב מעלוה"ש של 90 דקות לצאת הכוכבים של 90 דקות, ואפשר לחשב מעלוה"ש של 72 דקות לצאת הכוכבים של 72 דקות.

ואלו הם ג' השיטות. המחמירה ביותר היא השיטה הראשונה שמחשבים מעלוה"ש של 90 דקות לצאה"כ דהגאונים. ולאחריה השיטה שמחשבים מעלוה"ש של 90 דקות לצאת הכוכבים 90 דקות. והשיטה השלישית היא שמחשבים מעלוה"ש של 72 דקות לצאה"כ 72 דקות.

והפרש בין השיטה הראשונה לשניה היא כשמונה עשרה דקות (זמניות), והפרש בין השיטה השנייה לשלישית היא כעשר דקות.

המנהג למעשה

ג. מחלוקת זו בין המג"א לגר"א לא הוכרעה בצורה מוחלטת. והמשנ"ב הזכיר את שתי השיטות ולא הכריע ביניהם. וכיום רבים נוהגים להקל כהגר"א, אעפ"י שבישיבות הקפידו על זמן מג"א [יודוע שהגר"ח קנייבסקי זצ"ל היקל כמו הגר"א אעפ"י שאביו החמיר כהמג"א]. ולמעשה וודאי שעדיף להחמיר כהמג"א, אולם רבים וטובים נוהגים לסמוך על שיטת הגר"א.

ולענין השיטות בדעת המג"א לכתחילה יש לחוש לשיטה השנייה שמחשבים עלוה"ש של 90 דקות וצאה"כ של 90 דקות⁶. אולם מי שאיחר זמן זה יש לו למהר להספיק את הזמן השני (מעלוה"ש של 72 דקות לצאה"כ של 72 דקות והוא כעשר דקות מאוחר יותר). כיון שדעת פוסקים רבים כדעה זו לעיקר הדין. **והשיטה** הראשונה שמחשבים מעלוה"ש של 90 דקות לצאה"כ דהגאונים לא נהגו לחוש לה. ויודוע שהגר"ש ז"ל אויערבך זצ"ל חשש לשיטה זו בפסח לענין אכילת אפיקומן לפני חצות לילה.

שיטת החישוב במעלות

יד. הזכרנו לעיל שדרך חישוב שעה זמנית היא ע"י שמחלקים את אורך היום לשנים עשר חלקים שווים וכל חלק הוא שעה זמנית.

וכיום נתחדשה שיטה חדשה לחשב עפ"י מעלות, וביאור שיטה זו בקצרה היא כך: בודקים ביום הבינוני שיש בו בדיוק י"ב שעות בין זריחה לשקיעה, מה מצב השמש ביחס לקו האופק ולפ"ז קובעים שבכל יום כשתהא השמש בזוית זו הוא אותו זמן.

ולדוגמא, ביום הבינוני (שבו שעה זמנית ושעה שוה הם אותו משך זמן) 90 דקות קודם הנץ החמה (שזהו זמן עלוה"ש לשיטה המחמירה) השמש נמצאת 19.75 מעלות תחת קו האופק. ולפ"ז מחשבים כל יום ויום כשהשמש תהיה בדיוק בזוית זו זהו זמן עלות השחר.

וההגיון בזה הוא שעלות השחר הוא כמות מסוימת של אור שהשמש משפיעה על העולם, ולכן כל כמה שהשמש נמצאת באותה זוית מסתבר שהוא אותו כמות אור.

והמחשבים בשיטה זו נסמכים על דברי הגר"א בסי' רס"א ובסי' תנ"ט, ועוד מביאים שכן מבואר בבה"ל בסי'

(המשך בעמוד 17)

⁶ וכן לענין תענית המתחילה ביום והיינו מזמן עלות השחר חוששים לכתחילה לשיטה זו שהיא 90 דקות קודם הנץ.

לדגל יומא דהילולא רבא של רבינו ה"קצות החושן"

רבי אריה לייב ב"ר יוסף הכהן זללה"ה

ובעל ה'שב שמעתתא' ו'אבני מילואים'

גלב"ע י"ט טבת תקע"ג

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

ראינו להביא כמה פנינים ועובדות משמו שנשמעו מרבנו הגדול מרן רה"י הגרא"ל שטיינמן זללה"ה

גדולת בעל הקצות החושן

מדרגת גדולי האחרונים

החזון איש אמר, שיש מגדולי רבותינו האחרונים שאינם צריכים להתבייש בתורתם מהראשונים, וכונתו כגון בעל הקצות החושן, הג"ר יונתן אייבשיץ, רעק"א ובעל הנתיבות המשפט ועוד. (צדיק כתמר יפרח עמ' קג)

נעשה חריף יותר

כשסיימן את הספר שב שמעתתא וערכו בבית רבנו סיום, אמר רבנו: בזבחים (יג, א) הגמרא אומרת 'לחדד תלמידיו'. ורש"י מפרש 'להיות חריפים לדרוש קלין וחמורין מאליהן כבן עזאי'. זו המעלה של השב שמעתתא, שהוא מחדד את התלמידים, ובחור שמוסיף קביעות בלימוד השב שמעתתא על סדרי לימודו הרגילים נהיה חריף יותר. וכן הורה לתלמידיו מיישיבת גאון יעקב שיקבעו זמן ללימוד ספר 'שב שמעתתא'.

ובמשך תקופה ארוכה היה רבנו מוסר לבני החבורה דישיבת ארחות תורה שיעורים ב'שב שמעתתא', ותקופה מסוימת מסר גם שיעור ב'קצות החושן'.

וכבר בהיותו בכפר סבא היה רבנו מוסר למובחרים בישיבה כל שבת קודש שיעור בקצות החושן.

כבוד הקצות החושן

רבנו התחבט פעם אם להגיד שיעור כללי בסוגי של רכוב ומנהיג (ב"מ ח, ב), אמנם יש לו שם הערה דלא כהקצות החושן, אמנם אפשר להעיר על גדולי עולם, אבל מי לנו גדול כבעל הקצות החושן, הרים כאלה גבוהים, לומדים אותו כ"כ הרבה בישיבות, כ"כ זכה יותר מספרים אחרים.

ואמר רבנו שדרכו בכתיבת ספריו, שגם כשמביא קצות החושן והרעק"א ויש לו קושיא על דבריהם, אף אם זו קושיא גדולה, כותב מאד בדרך ארץ, רק בלשון 'יש לעיין' וכדו'. ונזהר מאד שלא יהיה ח"ו ביזוי ת"ה, שצריכים מאד להזהר עם כאלו אנשים גדולים [וראה מה שהבאנו לעיל במאמר על השאגת אריה]. (צדיק כתמר יפרח עמ' קג)

(המשך בעמוד 16)

לקבל ממנו הסכמה על ספרו, ביקש ממנו שישאיר את תכריך כתביו, ולמחרת יבוא לקבל את ההסכמה. למחרת יצא כרוז בעיר מטעם רב העיירה שכל אנשי העיר מוזמנים להשתתף ב'הכנסת ספר תורה' שיתקיים בערב ברוב פאר והדר. בין הקהל הגיע גם האורח בעל הקצות החושן. והנה החופה כבר מוכנה לכניסת ספר התורה החדש, ולמרבח הפליאה רואים שרב העיר מתקרב לבעל הקצות' ובידו כתביו, אוחזו בידו ומכניס אותו עם כתביו אל תוך חופת ספר התורה, ומכריז לכל אנשי העיר הנה זהו הספר תורה החדש... וכך עברו לאורכה ולרוחבה של העיר, כשבעל הקצות נושא את כתביו מתחת לחופה...
"וכאן התפרץ הרב קפלן בכי מרגש... הנה אתם רואים איך התייחסו גדולי הדור לקצות', ומכאן נבע הרצון שלי בהגיעי לארץ הקודש להחזיק בידי את אותו 'ספר תורה', הקצות החושן..."

רבנו הירבה לדבר מגדולת בעל הקצות החושן, והיה מצטט את מה שכותב הרעק"א בתשובה (סי' קצד): 'וכמדומה מצאתי אח"כ הדברים בס' קצות החושן, ואינו אתי כעת כי בני המופלאים שי' לקחוהו לבית מדרשם'.

וסיפר, שלפני שיצא ספר 'קצות החושן', בתחילה לא ידעו תושבי העיר סטריא שבגליציה שבה היה גר, את גדולת הג"ר ארי' לייב, אבל כשיצא הספר וראו גדלותו העצומה [ובפרט אחרי שראו שבעל הנתיבות המשפט מעיר בדבריו, ובעל הנתיבות היה בתקופה היא יותר מפורסם], עשו תהלוכה לספר כמו להכנסת ס"ת¹, ואח"כ מינו אותו לרב העיר סטריא. (צדיק כתמר יפרח עמ' קכב)

תורה מתוך הדחק

כשבעל הקצות החושן כתב את ספרו בחורף היה קר, והדיו קפא מפני שבחורף קר מאד, ולכן נכנס למיטה עם הדיו תחת השמיכה, כדי שהדיו יתחמם ולא יקפא, וכך כתב את ספרו הקצות החושן.

אח"כ כשכתב את ספרו 'אבני מילואים' כבר מצבו היה יותר טוב, את האבני מילואים כבר לא לומדים כמו הקצות החושן [שהיה פחות תורה מתוך הדחק]. את האבני מילואים הוציאו בעיקר ע"פ כתבי תלמיד שלו. (צדיק כתמר יפרח עמ' קכב)

לא הרגיש טעם בקוגל

החזון איש אמר על בעל הקצות החושן שמסתמא לא היה לו טעם בקוגל. אבל האמת שהחזון איש עצמו גם כך היה, שהוא אמר שאין לו שום נפ"מ מהאוכל, אלא כשמגשימים לו האוכל אז הוא יודע שצריך לאכול, אבל טעם באוכל לא היה לו. (צדיק כתמר יפרח עמ' קטו)

התענוג הכי גדול

בעת שראייתו של רבנו נחלשה, אמר רבנו, חשבתי שיסדרו לי דפי גמ' בצילום גדול, אבל קשה להגדיל הכל כגון ח'י הרשב"א, קצות, רעק"א. התענוג הכי גדול ללמוד קצות החושן, וזה חסר לי עכשיו. (צדיק כתמר יפרח עמ' קכג)

1. א.ה. ראינו להביא כאן את המעשה הנפלא שארע באת צאת הספר 'קצות החושן'. כפי שכתב הרב ישראל ליוש שליט"א בגליון 'לקראת שבת': סבי הגאון רבי יהושע שקלאר זצ"ל הביא באחד ממאמריו את עדותו של הגאון רבי שמחה הכהן קפלן זצ"ל רב העיר 'צפת':
"כשבאתי לארץ, סיפר הרב קפלן, לא היה בידי כי אם סכום כסף קטן, ובכל זאת הדבר הראשון שקניתי היה ספר 'קצות החושן'.
"ולמול תמיהתי, כותב הרב שקלאר, מדוע דוקא ספר זה? התחיל להביע בקול רם וברגשות של בכי ממש את גדלותו של הקצות' ואת חשקו הגדול בלימוד התורה מתוך עניות, ואף סיפר סיפור מרגש, שאולי התפרסם, אך לגודל התרגשותי מבכותיו של הרב קפלן, נחרט הספור היטיב בזכרוני, ואספר אותו כפי ששמעתי ממנו...
"כאשר בא בעל הקצות' אל אחד מגדולי הדור, בעל הישועות יעקב'

נדבת הרב יהונתן פרוש וב"ב שליט"א להגל השמחה השדויה במעונם בנישואי בתם הכלה תח' עב"ג החתן הרב משה וידר ח"ו בשעתו. יחד שיעלה היוזוג יפה יפה, להפארת כרם בית ישראל, ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג
סעודות השבת שבע ברכות יתקיימו באולם שעי' ישיבת הדת תורה

נדבת הרב מרדכי שטיין וב"ב שליט"א להגל השמחה השדויה במעונם בתולדת בתם תח' בשעתו. יחד שיזכו למלה לחורה לחופה ולמעשים טובים ויוזו רב נחת מכל יוצ"ח כי יתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

לרגל ימי השובבים הק' ראינו להביא מרבתינו מאורי דרכינו זיע"א

דברים בדרכי העבודה וסגולת ומעלת ימים אלו

עטרה לראשנו

נביא בזאת מכתב עוז בגדולת וסגולת ימים אלו

מגאון עוזנו הסבא מקלם זללה"ה

בע"ה היום יום ב' הברכה תרמ"ט.

החיים והשלום מאדון השלום, הברכה והצלחה ממקור הברכה, לאדוני הנכבדים, גדולים ואהובים וברורים, מורים ומאירים על פני תבל, הלא המה אהובי בחורי חברת הפרושים הנעימים, בכל טוב סלה כאיש אחד.

אתכבד להודיע לפני רום הדרתם לדרוש שלומם וטובתם אמן, ולהשתעשע אתם בדברי נועם, וכו'...

ששתי מאד על התערותם בקודש, להתעולל בעלילות פועלי צדק, בימים הקדושים האלה - שובבי"ם ת"ת.

מי יתנני ואהיה חבר לפועלי טוב, אף כי חברת הפרושים נעימים כאחים י"ח. הן אמנם, כי לא (כ)מקדם - עתה, לעסוק בתענית וסיגופים, כידוע. אמנם, מי לא יבין: כי צער הסבל אשר יסבול מ"סור מרע" מכבישת רצונו בפיו¹, ומכ"ש בכבישת מחשבותיו לטובה, הן בתפלה, הן בשבתו ובלכתו, הלימוד הזה יותר נכבד ויותר מועיל.

ומכ"ש לימוד והרגל המידות, לכבות אותם מעט מעט, למען יוכל להכיר לרגל המלאכה, ולהתחיל לדפוק על דלתי האמת, אשר סוגרו שעריה, פתחי דלתותיה, דרכי האמת אבלות מבלי קרבם, למי שמץ חובת העמל ויגיעת למוד והרגל המדות - אף להכיר האמת, ומכ"ש פעולת אמת? מי בא בסודה, מי בא במצפונה? בקשו נא בחוצות קריה.

מי יודע מה מעשהו אם טוב ואם רע? והיא נעלמה מעיני כל חי! מי הוא הרוצה להשתדל להשיג כור הבחינה על המבחן היותר הכרחי כזה, ועוד לפי ערך הנושא והנשוא נשגב מאד, ומי הבוחן אחר רוב השתדלות והשגות מלאכת כור הבחינה? הראוני, ואשבע מאוד אתו. ושמח לבבי ותגל נפשי במראה הראות הזה אשר השתדלו ומצאנוה חכמי הבוחנים - הוא למוד חכמת המוסר בהשכלה, ולהוקיר ענינה בעצמה ונפשו להטעים החכמה בנפשות המשתדלים בחכמת המוסר.

אחרי זאת הכרת המדות, ואחריה תיקון המדות, ואחריה לימוד והרגל במועצות ודעת, אחרי כל זאת יולד כור הבחינה, והבחינה באמת עד יום מותו, ויתחקה האדם בהמבחן הזה ויתגלה לו, ונסיון יראה וידע כי לא ידע ויבין, כי לא יבוא בסוד האמת, אחרי כל הידיעות והיגיעות, בלתי עזר אלקי להראויים אליו, סוד ה' ליראיו וכו'.

נעים גורלכם כי נקשרתם להתחזק בימים הקדושים האלו, ואם כי אין ביכולתנו להתענות ולסגף כמקדם, אבל בלי ספק כי צער הסבל והסיגוף בכבישת הרצונות יותר נשגב ויותר מועיל מצער מניעת אכילה.

ראיתי בשם האר"י ז"ל: ליהזר בימים הקדושים האלו מכעס וקפדנות, ולכוין בברכת הנהנין².

מה טוב היה להנהיג בימים האלה למוד ספר "אורחות חיים לרא"ש", והובא בסידורים, ולחלקו לימים, כמו שהרגיל הגאון בעל התו"ט ז"ל, לאומרם בכל יום ברבים בעת התפלה בווי"ן³, ושם כתוב ענינים גדולים והרגשים נשגבים ביראה ובמדות.

מה טוב היה להתרגל בכל יום או באיזה ימים בשבוע - "תורה" בחוק ולא יעבור⁴, ואם יחסירו - קנס יקנסו.

מאתי אוהבכם ומברך אתכם

בהצלחה סלה.

ש.ז.

גם יהא זהיר מאוד ככוונת ברכת הנהנין.
3. וכך כתוב בדרשת התו"ט: "ומעתה תקנתיו ואף יסדתי לאמר כל יום חלק א' קודם ברוך שאמר אחרי שהעם מעוטפים בציצית ומעוטרים בתפילין, וחביבין עלי דבריו כי המאמר הזה הוא נאמר בלשון קצר ויש בו ג"כ לפעמים תיבות חמורות ומאמרים קצרים כ"ש האנשים אשר תאבים וחפצים לשמוע מוסר שיועיל להם מאד כו' ולא תמיש מפיהם".
4. עי' פנקס הקבלות סי' ט"ז דזהו ענין "העבד". ובחרדים (פ"ד - "דברי כיבושין") כתב ז"ל: "עשה תורתך קבע (אבות פ"א ט"ו), כך פרקים בכל יום כך הלכות בכל יום כחוק העבד". והוא לדינא, עי' שו"ע או"ח קנ"ה. ועיי"ש במ"ב סק"ד ז"ל בתו"ד: "אלא הכונה בקביעת עתים לתורה הוא, שצריך האדם ליחד עת קבוע בכל יום שלא יעביירו בשום פעם".

1. עי' במ"ב בסי' תקע"א סק"ב ז"ל שם: "ראיתי כתוב בס"א שכשאתם רוצה להתנדב תענית טוב יותר שיקבל תענית מן הדיבור ממה שיקבל עליו מן האכילה כי ממנו לא יהיה לו נזק לא בגופו ולא בנשמתו ולא יחלש עי"ז". וכע"ז כתב הגר"א באגרתו: "שצריך האדם לייסר עצמו לא בתענית וסיגופים כ"א ברסן פיו ובתאותיו וזהו התשובה וכו'". וכך נמצא עוד בדברי מרן הגר"ס (נדפס בס' אור המוסר ח"א עמ' קס"ד): "אין בידנו להעמיס על הגוף סיגוף אכילה וכו' והיסוד לפנינו סיגופי המידות, להיות למרבה מהנעלבים וממעבירי על מידותיו בריחת הכבוד וכו' ועמל לימוד התורה על כולם".

2. בספר יסוד ושרש העבודה ש"ב שער המפקד הובאו דבריו בזה הלשון: "גם הזהיר האר"י ז"ל באזהרה גדולה שיהיה אדם מאד מהקפדה ויתרחק מן הכעס אפילו לדבר מצוה וירחק את עצמו מאד...

מהראוי לשום עין - אם תקבעו למוד אורחות חיים לרא"ש, אל יהא כסיפור המעשה, רק בעומק הלב כדי שלא נתרגל בזה בכל יום כשאר הדברים אשר בפינו ובשפתינו וכו' ולבו רחק ממנו, ובה שלא בכוונה אין זה אלא ביטול זמן, ע"כ צריך בזה לעומק הלב, כדי שיתפעל בכל יום יותר, כי יש שם מה להתפעל.

ליקח חלק

בדבר שרבים מישראל נוהגים, אין כדאי לאנשי לבב שלא ליקח חלק מהם, עברו זה שבועות משובבי"ם ת"ת והנה זה כמה פעמים אשר רציתי להתאסף עבור זה, אמנם בעוה"ר אי בריאותי ל"א ירט הדרך, ה' ירחם כי אני יכול להעמיס עלי בעוה"ר עול כראוי, וזה המעט אני תמיד בפחד לפי ידיעת מיעוט בריאותי ל"א יחניני החונן מהיום ויקרבני לעבודתו.

זה השבוע האחרונה משובבי"ם ת"ת, ויש מתענים, אנחנו לא ענינו נפשנו, לכל הפחות בל"נ נעשה הפסקה בהתקנה עש"ק וש"ק, וזכות הרבים יעמוד לנו לעלות מעלה במעשה ובמחשבה.

עש"ק תצוה, יום אחד קודם גמר שובבי"ם ת"ת, ולדעה אחת גם ויקהל פקודי מן התיקון.

עצה והדרכה

א. כלל זה צריך האדם לזוהר בו מאד, באם ח"ו נזדמן מבלי דעת איזה גרמא, לבלי להתרגש מזה, ולהשתמש אז במדת מנוחת הנפש בעוז ותוקף. כי זו היא אחת מעצות השטן, לבלבל את דעת האדם, ואז ילך אחריו. וזה ביאור: "לא תוסיפו וגו' ולא תגרעו" (דברים ד, ב), ובעזר זה לכד הנחש הקדמוני בנגיעת עץ הדעת, וצריך לזוהר מאד בזה.

ב. הבכי הוא עצה נכונה להרעיש החומר ולהדפו מאיתן מצבו ולשבירת זרוע עוזו באיזה רצון, אך צריך לזוהר שלא להשתמש בזה הרבה, לבלי יתרגל בזה ותאבד תועלתו.

ג. שלא לחשוב הרבה באיזה רצון, אף בבקשת עצות כנגד הרצון, וכלל גדול בזה כל מה שיוכל להסיח דעת מאיזה רצון אשר כבר נחזק בו, טובה מכל תחבולות שבעולם.⁵

ד. עצה גדולה היא להתבונן בענינים כאלו במידת הבטחון, ולבטוח בה' כי בטח ימלא משאלותיו⁶, ולחשוב כי מאד רצוי בעיני ה' מי שמבקש מאתו עזר לתשובה⁷, ותועלת מזה כפולה:

א. כי מי שבוטח באמת בה', גם הקב"ה הוא מבטחו, כמו שנאמר (ירמיה י"ז, ז'): "ברוך הגבר כו' והיה ה' מבטחו".

ב. ועוד תועלת מזה שנתאמץ לב האדם, לבלי לפחד מהיצר, ותועלת גדול הוא מזה.

כהמשך למכתב עוז של ה'סבא מקלם' ראינו להביא מדבריו וממשנתו של

המשגיח הגה"צ רבי שלמה וולבה זללה"ה

מתוך הספר 'הארות' במשנת המשגיח זצוק"ל⁸

מה שכתב, ומה שכתוב שם זה מה שיש לנו מהימים הקדושים הללו".

רבותינו הקדמונים¹⁰ גילו לנו כי ימי השובבי"ם הינם ימים קדושים המסוגלים לתשובה. השל"ה הקדוש מבאר שבפרשיות אלו מתבררות תשובה, תפילה, צדקה

כשנה הראשונה לשהותי בישיבה, חלפו שבועיים מימי השובבי"ם ומורנו המשגיח טרם הזכיר מזה דבר. נגשתי למשגיח ושאלתי מדוע בישיבות שלנו לא מדברים על ימי השובבי"ם? בתגובה הסתכל עלי המשגיח במבט מתפלא ואמר: "וודאי מדברים!" כאשר המשכתי ושאלתי: "איזו נפקא מינה לדין ישנה בימים אלו?" ענה לי המשגיח: "עייך בפנקס הקבלות של הסבא מקלם⁹ ותלמד

6. עי' ברמב"ן בריש האמונה והבטחון וכתב: "דהבטחון הוא שיבטח בו שיעזרהו לעשות מצותיו".

7. עי' בס' חסידים סי' קל"א דכתב: "אם שואל אדם דבר וכו' מחפצי שמים ושופך את נפשו עליו, הקב"ה שומע תפלתו אע"פ שאין בידו מע"ט".

8. תשוא"ח להרב יעקב פוזן שליט"א שנהג בנו טובת עין והמציא לידנו את הדברים, זכות זיכוי הרבים תעמוד לו ולביתו להתברך בכל מיני דמיטב ברו"ג, אמן.

9. שער א' מאמר כ"ב. פנקס הקבלות יובא בסוף הפרק.

10. "אורחות חיים" סימן פ"ב ד"ה "בעיבור רגילים", "ספר המנהגים"

5. עי' בכתר ראש סי' קל"ה-קל"ו, ובתו"ד "ואם מסיח דעתו מן המחשבה רעה, בזו כופה הס"א, ואם מחשב בה זו רעה חולה". וכע"ז נמצא במכתב ממרן הגרי"ס זצ"ל (נדפס בס' אור המוסר ח"א עמ' קס"ד): "ואין להעמיק ולא בהשתדלות מרובה לדחות ההרהורים, כי זאת טבעת נפש האדם כל שמעמיק לדחות איזה רעיון איזה צער וכיו"ב, עוד תגבר ההתנגדות בנפש האדם להלהיב המזור לאדם, לזאת מרובי ההשתדלות לדחות ההרהורים ויכול להיות שתולד לפעמים סבה גדולה לחזק ההרהורים, וכן גם בתפלה, העמל הרב לדחות מחשבות זרות מולידיים לפעמים סיבה למחשבה זרות, מסיבת טבעת נפש האדם להתנגדות, והנסיכון ברעיון גופני יוכיח הדבר למדי".

מה שפגמו הדורות בעניינים שבקדושה, בפרט מה שקלקל האדם הראשון במאה ושלשים השנים בהן פירש מאשתו כמבואר בשל"ה שם אות י'. וכן המשך השבועות בהם נקראות הפרשיות המגוללות את יציאת מצרים, מתן תורה ובניין המשכן, מסוגל לתיקון עניינים שבקדושה ובו נמצא כל חלקי התשובה.

אני אומר דברים שהם בבחינת מגלה טפת, אבל מה שצריכים לנו לדעת הוא שחטאים שבקדושה מסלקים ביותר את השכינה ממחיצתנו. המבול בא לעולם גם בגלל זה והתיקון לזה היה בגלות מצרים.¹¹ צריכים לנו להישמר בזה ביותר, ובשבועות אלו יכולים לנו לתקן פגם זה.

מוכא בספרים הקדושים שבשנים הקודמות היו צמים צומות נוראים במשך כל השבועות הללו. אך למרות שאנו לא מסוגלים לנהוג כן, כמו שכתבו באחרונים¹² שאם נעשה כך לא יישאר לנו לא תורה לא תפילה ולא עבודה, נשארו שבועות אלו גם עבורנו כימי תיקון ותשובה.

האר"י ז"ל אמר שבשבועות אלו יש להיזהר ביותר מכעס ומקפידות, לדקדק מאוד בכוונה בברכת הנהנין ובפרט לעמוד בעסק התורה.

בעניין התיקונים כבר כתב ה"חפץ חיים" על מסכת כריתות וזו לשונו: "והנה באמת לימוד התורה מועיל יותר לטהרת הנפש מכל התיקונים, כמו שכתוב בספרים הקדושים. ובודאי כשילמוד אדם כל המסכת דמירי בענין חיוב כרת ואופן ההכשר להיפטר מזה, ובפרט כשילמוד עד שיהיה בקי בה, בוודאי יועיל לנפשו הרבה מאוד להיטהר ולקדש נפשו בקדושה יתירה"¹³ (ליקוטי הלכות תחילת מסכת כריתות).

מין המשגיח רבי ירוחם זצ"ל ביאר למה דווקא בתקופה זו של השנה חלים ימי התשובה על חטאים

(המשך בעמוד 16)

זיק להם כלל, אבל בזמננו ברור שהתענית מזיק ללימוד תורה ואסור. מי שרוצה לסגף עצמו לשם כפרת עוונות ילמד בחזרה על דבר שכבר הוא יודע היטב, דללימוד זה אין לו חשק והוא לימוד הזה לשם שמים ממש והוא גם כן סיוגוף. ובכל אופן לא סיוגופים אחרים חס וחלילה. גם בעניין הלימוד צריך שיהיה במידה, לא באופן שאינו לפי כוחו.

18. והביא שם את דברי ה"יסוד ושורש העבודה" שכתב וזו לשונו: "כתב האר"י ז"ל סגולה להינצל מכרת להיות ניעור כל הלילה ולא יישן כלל, אלא יעסוק בתורה עד אור הבוקר. וראוי ללמוד עניני העבירה שעבר שחייב עליה כרת. ובכל לילה שיעשה כן ניצול מכרת אחד שנתחייב. ונוהגים ללמוד מסכת כריתות, משניות וגמרא וספרי יראים. וכבר נהגו בזה רבים בימים הנוראים ובימי השובבים". ונוהגים גם כן ללמוד בעמידה בתיקון זה. ובודאי תיקון זה יכול אדם לעשות בכל ימות השנה לישון מעט ביום כדי שיוכל להיות ניעור כל הלילה, ללמוד כדי להינצל מכרת, רחמנא ליצלן" (שער המים ד).

נדבת הרב יהודה רוזנטל וב"ב שליט"א לרגל השמחה השדויה במעונם באירוסין בתם תח" עב"ג הבה"ח שמואל פרידלנדר ה"ו בשעט"מ. יהודי שיעלה הויונו יפה, להפארת כרם בית ישראל, ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג שמחת האירוסין תתקיים איה ביום שני ל טבת באולם שעי" ביהמ"ד קוית ה (בשעה 21:30)

ותורה. וזו לשונו: "ונבחרו אלו הפרשיות כי בהם נמצאו עניינים של תשובה, תפילה וצדקה ותלמוד תורה נגד כולם... והם ארבע חומות העולם... והנה כל חומה וחומה היא כפולה... כל אלו הארבע הם כפולות.

התשובה היא על שני פנים. האחד, התשובה הנגלית, הסיגופים והתעניות וכל תשובת המשקל והכתוב. השני, התשובה הנסתרת, התשובה בלב שלם, ותשובה מאהבה ולא מיראה. והיא התשובה האמת, באמת ובלב שלם...

תפילה נחבר אליה העבודה כמאמר רבותינו ז"ל 'איזהו עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה'... צדקה היא כפולה, דהיינו גמילות חסדים... תורה היא בשביל הדין... והם ארבעה זוגות א' תשובה ואמת, ב' עבודה ותפילה, ג' תורה ודין, ד' צדקה וגמילות חסדים. נשאר עמוד השלום הוא החותם מכל ארבעה זוגות האלו כי אם אין שלום אין כלום...

ועל אלה ארבע שהן שמונה, הן שמונה פרשיות של שובבי"ם ת"ת. פרשת שמות מענין גלויות וסיגופים של ישראל 'וימררו את חייהם' וגו' 'וכל עבודה קשה' וגו', היה למירוק וזיכוך והיא התשובה הנגלית כמו שנבאר. פרשת וארא שם יתבאר התשובה שהיא בלב שלם שהיא מדת אמת כמו שנבאר. פרשת בא שם תתבאר ענין העבודה. פרשת בשלח שם תתבאר ענין התפילה. פרשת יתרו שם מתן תורה. פרשת משפטים שם מתן הדינין. פרשת תרומה שם נדבת הלב הנכלל בצדקה. פרשת תצוה בעשיית בגדי כהונה לאהרן איש חסיד שם יתבאר גמילות חסדים.

וסימנא מילתא כי אלו התיבות של שובבי"ם ת"ת רומזים לארבע חומות תשובה תפילה צדקה תורה כי 'שובבים' רמז ל'שובו בנים שובבים'. ובמה? בתיבת ת"ת ראשי תיבות תשובה תפילה, וגם ראשי תיבות תלמוד תורה, וגם תיבת ת"ת הוא לשון נתינה רומז לצדקה" (ריש פרשת שמות).

כפרשת שמות מתוארת עבודת הפרך שעבדו ישראל במצרים. ובאמצעות עבודת פרך זו הם תיקנו את

(קדמון) פורים אות י, רבי חיים ויטאל ב"שער רוח הקודש", סידור "כוונות הרש"ש", "מגיד מישרים" פרשת בשלח מהדורא קמא. "לקט יושר" ח"א קטז, "מטה משה" סימן אלף כג, לבוש "מגן אברהם" ושאר מפרשים בסימן תרפ"ה, "שערי תשובה" סק"ב ועוד.

11. "שער הכוונות" ריש פסח וב"שער הפסוקים" ריש פרשת שמות.
12. ועיין ב"אורחות צדיקים" "שער התשובה", בהקדמה לספר "מעלות התורה" בשם האר"י ז"ל, וב"ביאור הלכה" סימן תקע"א ס"ב בשם ה"חיי אדם". וב"קריינא דאגרתא" (ח"א מכתב י"ז) הובא שרבנו בעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל כתב בזו הלשון: "תדע שזהו דרכי היצר לבטל אותך מתורה כי בזמננו המסגף גופו אי אפשר שלא זיק ללימוד התורה שלו. ושעה אחת של לימוד חביב אצל הקב"ה יותר מאלף תענית. וכבר מבואר בספרים הקדושים דתלמיד חכם אסור להתענות. והוא מבואר בגמרא תענית י"א ע"ב 'אמר רב ששת האי בר בי רב דיתיב בתעניתא' וכו', ע"ש. ומה שמצאנו בחז"ל וקצת בפוסקים שהיו תלמידי חכמים מתענים, זהו כשהיו בריאים חזקים וידעו בבירור של

נדבת הרב יוסף מרדכי מילר וב"ב שליט"א בן הרב ברוך מילר שליט"א לרגל השמחה השדויה במעונם בהולדת בנם יאיר ז"ב בשעט"מ. יהודי שיוזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וידו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברו"ג

במלאת שנה להסתלקותו לגנוי מרומים של הגאון הגדול

רבי שמעון ב"ר דוד בעדני זצוק"ל

אשר כל ימיו עמל ועסק בתורה בכל כוחותיו הרביץ תורה עשרות בשנים והעמיד תלמידים הרבה

ורומם קרנה של תורה בפשטות ובענוה עצומה

נלב"ע ביום י"ח בטבת תשפ"ג

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

כח העמידה במצרים - מכח יעקב

כמו שאומר דרך ה' כל העולם הוא מיצר, כי כשלוקחים אדם לבית סוהר אין זה כ"כ נורא כי הוא נשאר אדם רק שהמקום שלו קטן, אבל כשמכניסים את הנשמה לתוך הגוף אין זה רק צמצום המרחב שלה, אלא עצם ההכנסה שלה לגוף האדם היא ירידה נוראה עבורה, שנשמה רוחנית כבולה בתוך גוף גשמי. מיצר נורא. כל שכן אח"כ כשנפגשים עם בעיות החיים, עם תאוות ובעיות, הכל מיצר. אנו לא מרגישים במיצר של הנשמה, כי אדם שנולד כעבד לא מרגיש את החסרון שאינו בן חורין. אם היינו יודעים לצייר מהו חיים אמיתיים של חופש היינו מרגישים את המיצר.

ועם כל זה צריך לחיות, ובצורה הטובה ביותר מבחינת הכוחות שניתנו לנו. ואיך עושים את זה? יעקב אבינו סלל את הדרך לזה. יש ענין של זכות אבות ויש ענין של חסדי אבות. כמו שהרב דסלר מאריך, ההטבעה של יעקב אבינו בעם ישראל היא העבודה של החיים גם בתוך מיצר.

איתא בגמ' (תענית ה:): שאמר ר' יצחק לר' נחמן "יעקב אבינו לא מת, א"ל וכי בכדי ספרו ספדיניא וחנטו חנטייא וקברו קברייא, א"ל מקרא אני דורש, שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שביים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".

וצריך להבין מה התשובה שהשיב לו, ונראה שכוונתו היתה לא לחיים הגשמיים, אלא לחיים הרוחניים של יעקב אבינו, הוא ממשיך לחיות את חייו הרוחניים כיון שזרעו בחיים.

אבל למה דוקא יעקב, הרי גם אברהם ויצחק ממשיכים לחיות כיון שזרעם בחיים, אלא, שרצה לבטא שכח העמידה של עם ישראל הוא מכוחו של יעקב אבינו. הוא זה שהנחיל לנו את ויחי יעקב בארץ מצרים. ובזכות כח עמידה הזה "זרעו בחיים".

לכן למרות שאנו בני שלשת האבות, אנו מתייחסים בעיקר ליעקב, יותר מאשר לאברהם ויצחק, אחז"ל (שבת קנא:): עה"פ בקהלת (י"ב א') "הגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה. כבר לא תהיה עבודה קשה להיות עובד ה', ויתגעגעו לימים שהיה צריך לעמול ולעבוד כי לפום צערא אגרא. לכן ההתייחסות היא ליעקב. הענין הוא להשאר טוב גם בין המצרים.

הענין הזה נוגע לכל הנהגת האדם, צריך להתגבר על התאוות ועל המידות דוקא כשקשה לנהוג כך. אדם הכעיס אותי זו סיבה מוצדקת לכעוס, אבל דוקא אז יש תביעה להתגבר, להיות בן אדם תמיד, בכל ענין של מיצר.

ועיקר העיקרים מה שתובעים מאתנו הוא לימוד התורה, כי אין רגע שאדם פטור מזה. צריך להיות "ויחי" בלימוד התורה אפי' במצבים הקשים של ארץ מצרים, אפי' חולה אפי' עני כמ"ש הרמב"ם. ומי שמשתדל בזה זוכה לשפע בבחינת "ויחי יעקב בארץ מצרים".

אם אדם יחליט בעצמו שאין דבר בעולם שיכול להפריע לו מלימוד התורה, אזי יוכל לבצע את זה הלכה למעשה! יש כאלו הסבורים שתורה אפשר ללמוד רק כשאינ בעיות, וכשצצים אי אלה מניעות סוגרים הגמרא והולכים, אבל יש בנו כוחות להתגבר על זה! יש לנו כוחות להיות את חיי יעקב גם במצבים הקשים ביותר.

רש"י בתחלת הפרשה כותב "למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם".

והשפתי חכמים כבר הרגיש בקושי שיש בזה, שהרי לא התחילו להשתעבד בהם עד שמת אחרון השבטים (והטעם לזה, שהמצרים ראו כדבר לא הגון לשעבד אותם בעוד אחי יוסף שהציל אותם קיימים. עוד נראה עפ"י המדרש שהאחים שמרו את בניהם שלא יתפתו לפה-רך של פרעה, ולא יעבדוהו). ועוד קשה, דהרמז שנסתמו עיניהם ולבם היה צריך להיות כתוב אצל מיתת יעקב, ואילו בפסוק הראשון שבפרשה לא נזכרה מיתתו אלא "ויחי יעקב".

נראה לבאר, דהנה ההתרחשות הטבעית הגשמית הנראית לעינינו היא השתלשלות של מציאות רוחנית. בדרך ה' (חלק א' פרק ה' אות ז') מכנה זאת "הכוחות הנבדלים השורשים הנבראים", אין התרחשות טבעית עצמאית בעולם הגשמי, אלא הכל משתלשל מהתפתחות הרוחנית. וזה מה שרומזים חז"ל, שהמצב הרוחני בעם ישראל התחיל להידרדר כשיעקב אבינו מת, והתוצאה הגשמית של זה היה השעבוד. הגורם הרוחני שהוא הירידה הרוחנית קרה מיד עם מות יעקב.

התחזקתו של עם ישראל וחולשתו הוא לפי במידת דבקותו בתורה ולימודה. אנו רואים את החשיבות הגדולה שיעקב אבינו ייחס ללימוד תורה ששלח את יהודה לפניו למצרים, ופרש"י בשם מדרש ששלחו לתקן בית תלמוד שמשם תצא הוראה. לכאור' מה הדחיפות בדבר, כשיגיע יעקב יוכל לעשות זאת בעצמו. אלא שלא רצה שיהיה רגע אחד של ביטול תורה.

זה היה החינוך של יעקב אבינו. הוא השפיע אוריה של לימוד תורה בהתמדה וללא הפסק. וכשנפטר נחלשה ההשפעה שלו והדוגמא שנתן אבדה, וממילא התחילו הענינים לרדת. ולכן אמר "נסתמו עיניהם ולבם" - אף שעוד עשרות שנים יעברו עד שיתחיל השעבוד, וגם אחר שהתחיל לא נסתמו מיד עיניהם ולבם, אבל התורה רומזת שההתחלה למצב של נסתמו עיניהם ולבם היתה במיתת יעקב, כאשר ההתלהבות דקדושה של יעקב אבינו פסקה.

אמנם עדיין קשה מדוע רומז ענין זה בפסוק המדבר על חיי יעקב ולא על מותו. ונראה, דהנה הרמב"ן (י"ב ו') מאריך לבאר שמעשה אבות סימן לבנים, שכל ההתרחשויות שארעו לאבות היו סימן למה שאירע אח"כ לבנים. כגון הבארות שחפר יצחק ורבו אתו הפלשתים מרמזת על בתי המקדש, בנו באר אחת ויקרא שמה שטנה, ושניה עשק, והשלישית רחובות כי הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ, וזהו הבית השלישי שיהיה קיים לעולם.

נשים לב לנקודה חשובה. אברהם ויצחק חיו כמלכים, אבל ליעקב היו חיים של צער ויסורים. צרת עשו ולבן דינה ויוסף. וכמו שהעיד על עצמו: "מעט ורעים היו ימי שני חיי". והענין בזה, כי בחייו מלאי היסורים השריש יעקב אבינו בעם ישראל את הכוחות לחיות במצור ובמצוק, "מעשה אבות סימן לבנים" שלו הוא שנתן כוחות לחיות כיהודים עם כל הקשיים והבעיות, הן באופן כללי של עם ישראל והן באופן פרטי.

ויחי יעקב בארץ מצרים. "מצרים" מלשון מיצר, ודוקא במקום כזה "ויחי יעקב", דוקא במיצר לחיות ולהתפתח, לפתח את חיי הנפש. זה הכח שהשריש בנו, לפרוח ולחיות גם בין המצרים.

בטחון והשתדלות (ב')

שבחר לו. והנה השתדלותו של יוסף שאמר לשר המשקים כי אם זכרתי אל פרעה הוא השתדלות קטנה ופחותה שנוכל לשער דהרי אין בו רק דיבור אחד וכו', וכיון שרואין אנחנו שיוסף נענש גם על זה הא מוכח מזה דכל כך היה בטחונו גדול עד כי גם זה המועט למותר נחשבה לו, ומזה העונש ניכר גודל בטחונו מה שאין לשער ממש. וזה שאמרו אשר שם ה' מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהבים דלפי גודל בטחונו לא היה לו לפנות כלל אל רהבים ואפילו בדיבור קל, עכ"ד.

והעולה מדבריו הקדושים, שבאמת המדרגה העליונה היא לבטוח בה' לגמרי בלא השתדלות כלל, ואלא שאין כל אדם יכול להגיע למדרגה זו, וע"כ הותרה לו ההשתדלות, ותכליתה הוא שעי"ז יבטח בה'², ואמנם מי שהוא בדרגה גבוהה טפי אי"צ להשתדלות כלל ולכך יוסף הצדיק נענש לפי דרגתו על שביקש משר המשקים.

מה שמצאנו שהקדמונים עסקו בפרנסה להשתדלות

ואמנם מה שעדיין יל"ע בזה ממה שמצינו אצל הקדמונים שעסקו בהשתדלות לפרנסה ושאר ענינים, ונביא בזה דברי רבינו אברהם בן הרמב"ם (שער הבטחון): ואין כוונת הפסוקים המעוררים על הבטחון, כגון הפסוק (תהלים מ"ה, כ"ג), 'השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך' וכיוצא ב' וכו' כי מפני בטחונו אינו רשאי שומר התורה לישב בחיבוק ידיים ללא מאמץ להשגת פרנסתו, ולחכות שמזונותיו יבאו לו מן השמים כאותו מן, או ממקום לא נודע כדרך שאירע לקצת נביאים וחסידים בזמנים ידועים ובנסיבות מיוחדות, כי זוהי מדרגה שלא כל אחד יכול להשיגה, ואפילו גדולי התנאים נתייגעו ועסקו בסיבות בפרנסתו, הלל היה חוטב עצים וקרנא היה דולה מים רבי יהושע היה פחמי ואבא חלקיה היה חורש שכיר יום, והוא שהיה מתפלל על המטר בשנות בצורת, ותפילתו הורידה גשמים לעולם כידוע לך מהסיפור על אודותיו (תענית כ"ג א').

וגם הנביאים עמלו למחייתם, נח עסק בסיבות כמו שנמסר (בראשית ט', כ') 'ויחל נח איש האדמה ויטע כרם', ותירגם אונקלוס 'איש האדמה גבר פלח בארעא', אברהם עסק ברעיית צאן כמו שנאמר (שם י"ג ז') 'רועי מקנה אברהם', יצחק אף הוא זרע, כמו שנאמר (שם כ"ו י"ב) 'ויזרע יצחק בארץ ההיא', יעקב היה שומר צאן שכיר ואמר 'מתי אעשה גם אנוכי לביתי', ואדון הנביאים 'היה רועה את צאן יתרו' (שמות ג' א') ודיינו בכך, עכ"ד.

והענין צריך באמת יישוב, שמחד גיסא מבואר שכמה שממעט בהשתדלות הוי דרגתו גבוהה יותר, ומאידך מפורש בתוה"ק שמאריכה בהשתדלות הטבעית של אבותינו הקדושים³.

אפי' תאכל לחם' זהו תיקון על החטא, שעבודת האדם שיעשה השתדלות ויתאמץ בנפשו להאמין שזה רק היכ"ת שה' ישלח לו ברכתו ממרום ויברך את מעשה ידיו וכמא"כ 'וברכתך בכל אשר תעשה'.
3. הנה לכאורה יש מקום להקשות נמי בנוסח, דהרי מבואר בגמ' ברכות (דף ל"ה ב') שדרגת רשב"י היא שלא לעסוק כלל בפרנסה, ואיך מצינו אצל האבות לא כן. ואמנם י"ל דזה אינו ק' כ"כ, דענין הנהגת רשב"י היא בגדר נס ממש, ועיקר טענת רשב"י מפורש בגמ' שם 'תורה מה

דברי ה'בית הלוי' על בטחון והשתדלות

הנה בענין בטחון והשתדלות כבר נתבאר בעזה"י במקצת במאמר הקודם (גליון פרשת מקץ) ויש עוד לברר בענין זה.

ונקדים דברי רבינו הבית הלוי בפרשת מקץ, דנחית שם לבאר מה שמבואר בחז"ל על הפסוק "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו" - זה יוסף, "ולא פנה אל רהבים" שמשום שאמר לשר המשקים כי אם זכרתי וזכרתי וזכרתי ונתוסף לו שתי שנים.

ובפשטות הוא תמוה, דמחד גיסא אומרים חז"ל שיוסף התעלה במידת הבטחון ועליו אמרו שהוא הגבר אשר שם ה' מבטחו, ומאידך נענש על שסמך על שר המשקים. ומבאר הבית הלוי שאדרבה היא הנותנת ונביא עיקרי דבריו שם.

וז"ל: במדרש רבה פרשת מקץ (פ"ט ג). 'אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו' (תהלים מ') זה יוסף. 'ולא פנה אל רהבים' (שם) שעל ידי שאמר לשר המשקים כי אם זכרתי וזכרתי וזכרתי ונתוסף לו שתי שנים. ורבים חקרו על המדרש מה שאמר בתחילה זה יוסף, וביאורו הפשוט, דהנה באמת התורה התירה לאדם ההשתדלות בצרכי גופו וכמא"כ (דברים פט"ו) וברכך בכל אשר תעשה, וכן כתיב (שם יא) 'ואספת דגנך ותירושך' ואמר ר' ישמעאל במסכת ברכות (דף ל"ה) הנהג בהם מנהג דרך ארץ, ועיקר הענין יש לומר דזהו כלל לאיש הישראלי שיהיה לבו שוקט ובוטח בה', והא דהתירה התורה להשתדלות הוא משום דלא כל אדם יכול להגיע למדרגת הבטחון הגמור, וע"כ הותר לו ההשתדלות כדי שיהיה לו סיוע שיגיע למדרגת הבוטח וצריך כל אדם לחדש לו מלאכה ועסק כדי שיהיה נקל לו לבטוח בה'. וכמו דמצינו בכל התורה שהתירה לפעמים כדי שיהיה לו סיוע לבא להמדרגה המבוקשת, וכמו שאמרו (נוזר דף כ"ג) לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, הותרה שלא לשמה כדי שיהיה סיוע לבא לבחינת לשמה.

וממשיך בדבריו: וא"כ שיעור ההשתדלות הנרצה אינו שוה בכל אדם רק כל אחד לפי ערכו, דמי שיכול להגיע לבטוח במעט מלאכה, אזי מה שירבה להשתדל יותר מכפי הנצרך לו לזה השיעור כבר יחשב לו לחטא נגד מדת הבטחון כי הרבה להלוך אחרי ההשתדלות ולא בטח, ומי שבטחונו עדיין קטן משל חבירו יוכל לעסוק במלאכתו יותר מחבירו עד שגם הוא יהיה יכול להשקיט רוחו ולבו לבטוח בה', דעיקר בחינת בטחון הוא השקטת רוחו ולבו להשליך על ה' יהבו¹, ומי שמרבה בהשתדלות יותר מכפי הנצרך עונשו שמן השמים יוסיפו על הצטרכותו להשתדלות ולא יזומן לו פרנסתו רק ע"י יגיעת בשר, הדרך

1. ומתבאר כאן בדברי הבה"ל הוראה ברורה למה שנבוכים בזה הרבה, מהו שיעור ההשתדלות שיעשה אדם דאיך ידע את מדרגתו בבטחון, וממה שכתב כאן 'דעיקר בחינת בטחון הוא השקטת רוחו ולבו להשליך על ה' יהבו' נמצינו למדים ששיעור ההשתדלות הוא כפי השקטת ליבו שזה יגרום לו לבטוח בה', ואלא שזאת עבודתו היא להוסיף כסדר במידת הבטחון ואז יוכל למעט בהשתדלות.
2. וכבר הבאנו לעיל (במאמר הקודם) דברי הסבא מקלם צ"ל, ש'בויעת

ומצאנו ב'מכתב מאליהו' דנחית לבאר סוגיא עמומה זו, (חלק א' - ה' מדרגות בתורה דר"א) ומכיון שארכו הדברים שם וכתובים בשפה עמוקה, נביא בזה את תמצית הענין מדברי תלמידו הגדול בעל השפתי חיים (בספרו בענין מידות ועבודת ה' ח"א, מערכת הבטחון - ועד כ') מה שקיבל בזה מרבו זצ"ל, וז"ל, וביאר מו"ר הגה"צ הגרא"א דסלר זצ"ל, שבתחילת סולם העלייה אין אנו במדרגה ראויה לזכות לניסי ה', לכן עלינו להשתדל בדרכי הסיבות הטבעיות, ואע"פ שקיימת סכנה רוחנית בהתעסקותנו בהם שנטעה לחשוב שהמה המביאות לנו את התוצאה הרצויה, אלא שאין לנו ברירה, עלינו לשנן לעצמנו שההשתדלות היא נסיון, ובאמת השי"ת הוא לבדו העוזר והמושיע.

אמנם במדרגה עליונה יותר, כאשר אדם זוכה להשגחה פרטית גלויה ולניסים, עליו למעט בהשתדלות כדי שהצלחת השימוש באמצעיים הגשמיים לא תטעה אותו לחשוב שהם סיבת ההצלחה, אלא יתחזק באמונתו בהשי"ת שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

וכאשר עולה עוד באמונתו החזקה שרק השי"ת הוא הפועל הכל לבדו, יכול וראוי לו לעסוק בפעולות גשמיות, וזאת למרות שהקב"ה מנהיג אותו בניסים והפעולות הגשמיות מסתירות כביכול את מעשי ה', כי לרום מדרגתו אין הוא מתפעל בהצלחה בדרכי הסיבות אלא עומד בנסיון ובוחר בטוב - יתחזק בהכרה השלימה שרק השי"ת הוא העושה הכל - בדרך ניסית או באמצעות טבעיים, עכ"ד.

והעולה מן הדברים דבאמת יש ב' פנים בזה, שמחד גיסא בריבוי ההשתדלות יש בה סכנה להתרחק מה', וא"כ אדם שדרגתו פשוטה, עבודת ה' שמוטלת עליו היא להתחזק בבטחון ולמעט בהשתדלות, ואולם אם דרגתו גבוהה ומכיר שאף אחר ההשתדלות הכל מאיתו יתברך וברכת ה' היא תעשיר, הרי אדרבה עי"ז יכול להתגדל ולהתרומם יותר מאשר אם היה עושה ה' עימו נס, וריבוי ההשתדלות בזה כלפיו היא מעלה ולא חיסרון. **והנה** הדברים באמת מחודשים לכאורה, ואמנם ע"ש במכתב מאליהו שמביא עי"ז כמה ראיות ונביא אחת מהם עי" בהערה⁴.

תהא עליה, וא"כ י"ל שכל טענה זו מתחדשת אחר מתן תורה ולא קודם מתן תורה. ואלא מה שעדיין צ"ב, שהרי סו"ס מייסד הבית הלוי דככל שדרגת הבטחון גדולה יותר כך יש למעט בהשתדלות, והרי משמעות הפסוקים בהנהגת האבות הקדושים לכא' לא משמע כן.

4. והיא מדברי חז"ל (איכה פתיחה ל') זבדי בן לוי פתח לא האמינו מלכי ארץ וגו', ארבעה מלכים היו מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הן דוד ואסא ויהושפט וחזקיהו, דוד אמר (תהלים פ"ח) ארדוף אויבי ואשיגם וגו' אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה כן הה"ד (ש"א פ"ל) ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם וכו', עמד אסא ואמר אני בי כח להרוג להם אלא אני רודף אותם ואתה עושה וכו', אמר לו אני עושה שנאמר (דה"י ב' פ"ד) וירדפם אסא וגו' לפני אסא אין כתיב כאן אלא לפני ה' ולפני מחנהו, עמד יהושפט ואמר אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף אלא אני אומר שירה ואתה עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה שנאמר (דה"י ב' פ"ב) ובעת החלו ברנה ותהלה וגו' עמד חזקיהו ואמר אני אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה שנא' (מלכים ב' פ"ט) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור ע"כ.

והנה בפשטות היה נראה שחזקיהו היה גדול מכולם שבטח לגמרי על הקב"ה ולא השתדל כלל, אמנם במסילת ישרים (פ"י) כ' וז"ל, ואמרו זכרונם לברכה (איכה רבתי ט"ו) שדוד היה נזהר ומנקה עצמו נקיון

ומעתה יש ליישב הענין בכללות, דמה שמצינו אצל אבותינו ע"ה שעסקו בישונו של עולם היינו שזה הדרגה גבוהה להשתדל בדרכים הטבעיות ולהאמין שהכל מאיתו יתברך, ודברי הבית הלוי הנ"ל יש לקיימם בדרגה הפשוטה שכל שמשתדל יותר כך מתרחק מה' יתברך, וע"כ בזה מהלך העבודה היא להתעלות במידת הבטחון ולמעט בהשתדלות. [ואם תאמר שסו"ס הרי דברי הבית הלוי באו כדי לבאר בזה את הענין האמור אצל יוסף הצדיק, ומאי שנא ממה שמצינו אצל האבות הקדושים, אמנם החילוק בזה ברור ומבואר עי" בהערה⁵].

צורת הבריאה שהאדם משתתף במעשה בראשית

והנה יש מקום להעמיק עוד בכל זה עפ"י מה שמצינו בדברי הרמב"ן (בס' האמונה והבטחון פ"א) וז"ל, וכן הבטחון והאמונה, כל הבוטח מאמין, לפי שאין אדם בוטח אלא במי שמאמין בו שהיכולת בידו למלאות שאלתו, ואין כל המאמין בוטח, כי לפעמים ירא שמא יגרום החטא, או שמא קבל כבר על מעשיו הטובים בנסים שעשה לו הבורא וכו', אבל הירא מן החטא יתכן שיירא שלא תבא עליו צרה מצד אותו החטא. והיודע בעצמו שהוא צדיק אבל מתכוין למה שאמרו: 'היה לך לעזרני', הרי לבו לשמים, ויפה הוא עושה, ואין זה חסרון באמונה.

ועוד כתב שם בהמשך, וכן יתכן לומר שנתכוין יעקב אבינו בהקדימו אותו במנחה ובחצותו אותם לשני מחנות, כדי להמציא מקום לעזר ולהצלה הבא עליו מן השמים, שלא להטריח לפני הבורא יתברך, כפשט מאמר 'היה לך לעזרני'. וכתוב ומכר מאחוזתו, ולא כל אחוזתו, למדה תורה דרך ארץ שישיר אדם שדה אחת לפניו. וכתוב ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך הגידי לי מה יש לך בבית" וכו', עכ"ד.

הנה מה שהביא הרמב"ן ממאמר חז"ל ד'היה לך לעזרני' כוונתו לדברי הגמ' בשבת (פ"ט א') ואמר רבי יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום מצאו להקדוש ברוך הוא שהיה קושר כתרים לאותיות, אמר לו משה אין שלום בעירך, אמר לפניו כלום יש עבד שנותן שלום לרבו, אמר לו היה לך לעזרני, מיד אמר לו ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת⁶.

גמור מכל אלה, ועל כן היה הולך למלחמה בבטחון חזק, והיה שואל (תהלים פ"ח) 'ארדוף אויבי ואשיגם ולא אשוב עד כלותם', מה שלא שאלו יהושפט אסא וחזקיהו לפי שלא היו מנוקים כל כך וכו', עכ"ל הרי שפתיו ברור מלילו שדוד המלך שהיה בדרגה הגבוהה מכולם עשה גם את ההשתדלות המרובה יותר.

5. דבאמת ב' עניני השתדלות יש, דמה שמצינו אצל האבות הוא הצורה הטבעית שמנהיג בה ה' את עולמו ע"י חרישה וזריעה ורעיית צאן ושאר השתדלות לפרנסה, אבל יש אופן נוסף של השתדלות שסומך על בשר ודם שזה לא שייך כלל לטבעו של עולם, ואין זה שייך לסוג ההשתדלות שהיה אצל האבות הקדושים שעסקו בישונו של עולם, והרי החילוק מבואר.

ונביא בזה מדברי הבית הלוי (במאמר הבטחון) שכתב בענין זה דברים מרעישים, וז"ל, וגם זאת ישם האדם אל ליבו כי השם בטחוני בבשר ודם, מלבד שאינו מועיל, כמאה"כ (תהלים קמ"ו ג') 'אל תבטחו בנדיבים בן אדם שאין לו תשועה', (ישעיה ב' כ"ב) חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא, עוד זאת הרי קם ליה בארור, וכמאה"כ (ירמיהו י"ז ה') ארור הגבר אשר יבטח באדם, ומה מאוד גדלה הסיכלות ואיך יכשר בעצמו לקבל עליו לטותא מפי נביא אשר היזקו ודאי וברור, שבביל בטחוניו של בשר ודם, שהוא הבל ובודאי לא יועיל לו מאומה עכ"ד ע"ש עוד.

6. ופי' רש"י בד"ה לעזרני וז"ל לומר תצלה מלאכתך. ועי' במהרש"א

מבואר כאן בדברי הרמב"ן שהוציא מדברי הגמ' הללו שאמר לו הקב"ה למרע"ה 'היה לך לעזרני' יסוד חדש בענין ההשתדלות לפי טבעו של עולם, דזהו מחמת שקבע ה' בעולמו שקיום הבריאה בא ע"י מעשה האדם ושלא לסמוך על הנס [והנה בחלק הרוחני ודאי כן הוא, וכמו שהאריך בזה רבינו הנפה"ח (ש"ב), ואמנם הוציא הרמב"ן מתוך דברי הגמ' הללו ד'היה לך לעזרני' שאזיל נמי על עצם טבעו של עולם אף הגשמי, ולכאור' זהו פשוט לשון רש"י שם 'תצליח במלאכתך']. והנה הדברים בזה עמוקים ודאי ולכאור' בפשוטו יש להבין שכבוד שמים הוא מה שהאדם משתתף בקיום העולם, ותכלית כוונת האדם בזה צריכה להיות לצורך גבוה כדי שיתקיים העולם שנברא ברצון ה' וחפץ בקיומו, וכמאה"כ 'הי כבוד ה' לעולם, ישמח ה' במעשיו'.

דיש לצרף לדברי הרמב"ן הללו מה שנתבאר (במאמר הקודם) מדברי חובת הלבבות (שער הבטחון פ"ג) דאף קודם החטא נצטווה אדה"ר בציווי ד'לעבדה ולשומרה', והבאנו שכן מבואר גם בדברי הרמב"ן בפירושו על התורה שם (פ"ב) שמפרש בתחילה ע"פ פשט הכתוב דהכוונה לזרוע בערוגות הגן ע"ש, והדבר עולה בקנה אחד עם דברי הרמב"ן הנ"ל דהיה לך לעזרני שכך גזרה חכמתו שצורת הבריאה שהאדם יהיה שותף בישובו של עולם ולא יסמוך על הנס.

דיש לצרף לדברי הרמב"ן הללו מה שנתבאר (במאמר הקודם) מדברי חובת הלבבות (שער הבטחון פ"ג) דאף קודם החטא נצטווה אדה"ר בציווי ד'לעבדה ולשומרה', והבאנו שכן מבואר גם בדברי הרמב"ן בפירושו על התורה שם (פ"ב) שמפרש בתחילה ע"פ פשט הכתוב דהכוונה לזרוע בערוגות הגן ע"ש, והדבר עולה בקנה אחד עם דברי הרמב"ן הנ"ל דהיה לך לעזרני שכך גזרה חכמתו שצורת הבריאה שהאדם יהיה שותף בישובו של עולם ולא יסמוך על הנס.

דברי ספר יד הקטנה בענין השתדלות האדם

וכיסוד דברים אלה מבואר בהרחבה בספר 'יד הקטנה'⁷, ונביא קצת מדבריו, עי' שם בשער ח' בדרכי ההשגחה והנהגה פ"ג הובא בהערה⁸, ובשער ט' דרכי ההשגחה פ"ב, וז"ל, אם אמנם שכבר בשער הקודם שמנו להנחה, אשר אדרבה לכל גודל הבטחון צריכים לעשות גם השתדלות וחריצות בפעולות ומעשים ואז גם מצוה היא, ואפילו האבות הקדושים והנביאים ושאר גדולי צדיקים גמורים גם נהגו ככה בכל ענינם, והוא בבטחון וגם במעשה הפעולות וכמבואר בתורה ובנביאים שמספרים בדרכי עניניהם.

והנה כבר התעוררנו בזה שם וביארנו אשר יש בזה ענינים דקים עד למאוד כהררים התלויים בשערה, והוא אשר אם הבטחון הוא זך ונקי עד למאוד וקושר נפשו רק בה' לבדו וכו', ורוצה רק בו יתברך ולא למענו כלל

שם דכ' וז"ל, כפירש"י, וכן מצינו בבוועז שאמר לקוצרים ה' עמכם, והצדיקים בדיבורם מוסיפין כח וגבורה בפמליא של מעלה, וז"ש ונתה שאתה אומר לעורך בדיבורי הרי יגדל כח ה' כאשר דברת לי לאמר וכו', עכ"ד.

7. יש לעמוד על חשיבות הספר וגודלת מחברו ממה שמרנא הח"ח זיע"א מביא בספרו ח"ח על הל' לשה"ר פעמים רבות מספר 'יד הקטנה'.
8. עוד אבאר ענין החריצות וההשתדלות של האדם לכל עסקיו, והוא כי השתדלות הוא ענין הכרחי לאדם, למען שע"י תנועת מעשיו ועסקיו יחול עליו שפע של שתי הנהגות האלו, כי כך גזרה חכמתו יתברך בכל ענין המציאות בסדר הבריאה כולה, אשר מבלי שיעשה למטה בתחתונים איזה ענין או איזה עשייה אין מקום לכוחות העליונים לחול עליהם, כי כמו יצירת האדם וכו' שמבלי המעשה היה נמנע יצירת האדם, וכן בכל היצירות ובכל העניינים תהינה סיבותיהם נעדרות בכלל לא תגמר יציאת דבר מן הפעולות הטבעיות אל גדר ההויה וכו'. כמו כן אם יהיה האדם יושב ובטל וידי אסורים מבלי שום מעשה ועסק אין שום מקום לכוחות העליונים לחול ולהשפיע עליו, אם לא על פי גודל דביקות השגחתו יתברך עליו על פי נס, אבל לא כל אדם זוכה לזה כאמרם הרבה עשו כרבי שמעון ולא עלתה בידם, לזאת בהכרח הוא לאדם לעשות איזה עשייה באיזה עסק בענין צרכיו.

והוא אשר אמרנו האבות הקדושים ושאר גדולי הצדיקים נהגו על זאת הדרך, והוא אשר אבינו יעקב המובחר שאבות לא עשה ההשתדלות והחריצות ומעשה המקלות לרפיון בטחוננו אלא שרצה שיתקיים רצוננו, כי אדרבה הלא תכף מראש לא היתה רצוננו כלל ברוב קנינים, כי אם לחם לאכול ובגד ללבוש, אלא לאחר שאראה לו המלאך אשר 'העתודים עולים על הצאן עקודים נקודים וברודים', והרי ראה בחוש שרצון ה' יתברך לפרוץ ולהרבות מקנהו, לכן לגודל התלהבותו למלאות רצוננו יתברך עשה השתדלות וחריצות על זה על דרך שלושה דרכים שביארנו או על שאר איזה דרך, כי גם בזאת לעשות את כל ההשתדלות רק לכבודו יתברך גם בזה יש דרכים וענינים לאין מספר וכו', עכ"ד היד הקטנה, וע"ע בס' בטחון איש מש"כ בזה.

וזכינו בזה לדברים מאמור"ר זצ"ל הנוגעים ליסודות שנתבארו מתוך דברי הרמב"ן והיד הקטנה, שהאדם אף כשעוסק בצרכיו הגשמיים אם מכוין לשם שמים הרי הוא כשותף להקב"ה בקיום הבריאה, ומקוצר היריעה הובאו בהערה⁹.

(המשך בעמוד 16)

9. וכה היו דבריו, (ונדפסו בספר שיחות חנוכה, - שיחה והיו לאחדים וכו'). נראה לברר בתוך הסוגיה הזו חידוש בהשקפה על החיים. כשברא הקב"ה את האדם נאמר בתורה "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" (בראשית א', כ"ו), וכך הוה שהאדם נברא "בצלם אלקים". הפירוש ל"צלם אלקים" הוא שהאדם הוא דמות אלוקית, וכמבואר ב"נפש החיים" שער א' שנטבעו באדם כוחות אלוקיים. החפצא של מציאות האדם היא שהוא דומה בכוחותיו ובשלטונו בעולם לבורא ית"ש. תפקיד האדם בעולם להיות שותף להקב"ה במעשה בראשית ושותף בהנהגת העולם. כל עבודת האדם בעולם וכל מעשיו מצטרפים למעשיו של הקב"ה.

השייכות בין האלקים ובין האדם מתחילה בכלל ישראל מיד בהיות התינוק בן שמונה ימים, ברית דמים בין ישראל ובין הקב"ה, כזריקת דם התינוק על המזבח. שבת קודש היא שותפות בין הי"ת לכנסת ישראל. כל היושב ועוסק בתורה שכינה כנגדו, המשגיח ר' ירוחם זצ"ל ממיר היה רגיל לומר שהקב"ה כביכול הוא החברותא של האדם, כך בכל חלקי החיים נעשים ישראל שותפים לקב"ה, זהו הצורך המושלם של יהודה ויוסף, ה"צדיק" וה"מודה", האדם המושלם והיהודי המתבטל בהודאתו לחסדי הי"ת.

המהפכה הטמונה בדברי אלו היא שכל יהודי העוסק במלאכה או מוכר

פנסי העיר

משהו", או "שמא יש בבית סם פלוני", או "אפשר יש עמך גליד של קרח".

דברים אלו מתקשרים למה שנכתב כאן בשבוע שעבר על ההנהגה הראויה לתלמידים ולבנים בבחינה של ענוה ושל "תחנונים ידבר רש". פה אנו מתוודעים לאצילות של משפחות מיוחסות בישראל הנוהגים סלסולי צניעות בבין אדם לחבירו ומורשיים את חן נפשם לבאים אחריהם.

עוד יהלום מלוטש מספר "אחר האסף" לזכרו של רבי יחזקאל סרנא (עמ' ק"ו) הוא: אחד ממכתביה של הרבנית פעשא סרנא אשת ראש הישיבה רבי יחזקאל סרנא זצוק"ל ששיגרה לבנה יחידה (לימים הגאון רבי חיים סרנא זצ"ל מראשי ישיבת חברון) בהיותו נער קטן והיה גולה למקום תורה.

כסלו תש"ג

בני אהובי חיימ'ל!

את מכתבך קבלתי בזמנו. הוא מוצא חן בעיני הפעם, כי פרטת הכל. אני מקוה להשי"ת, כי אמת דבריך ואתה לומד טוב. אבל, **אל לך בני יקירי, להסתפק במועט.** עוץ לך עצות ותחבול תחבולות, איך להסתדר ללמוד יותר, אם רק תתמסר בכל לבך וחפצך, תמצא זמן ותוכל להשיג מבוקשך.

היום, ביום התענית על חורבן עמנו (באמצע השואה) ועל ענויי אחינו ואחיותינו בכל ארצות גלותם, צריך כל יהודי חרד ונבון, לקבל על עצמו, יראת ה' ותורתו, בזה רק יכולים אנו לעזור לאלה הסובלים יסורי גיהנום. כי אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, ואם אלה אשר עתותם בידם ויושבים ב"ה לבטח, לא יקחו את חלקם הם, חלק אשר אין בו לא סבל ח"ו, ולא ענויים אלא חדוה ושמחה, כי חדות ה' מעוזכם, האחריות על אלה.

אל אלה היושבים בארצם בשלוח, צועקים כל המעונים: "אתם עשו המוטל עליכם, חיגרו עוז והוסיפו על תורתכם כי בזה תצילוננו".

נתאר לעצמנו, אלו היה לאל ידינו להציל אחד מאותם, הלא אין דבר שהיה קשה לנו, עד מסירות נפש. ואם אלה הצועקים מטילים עלינו אחריות כזאת, הלא כל רגע יקר לנו, ואסור לנו לבזבז אפילו דקה אחת לבטלה.

ומי אלה אשר אליהם צועקים? **הלא אלה הם בני הישיבות** אשר נשארנו לפליטה, אלה המעטים אשר עתידים להיות טובי גדולי ישראל, מוטל עליהם החוב להבין שאין הוא מסור בידיו, באשר ירצה וכמה שירצה, וכמה שיספיק, חלילה! כל יחיד אינו ברשות עצמו, וכל תורתו ועבודתו **שייכים גם לו**, וגם לכל עם ישראל. ואם כן, הוא קשור בשותפות, ואינו רשאי לסמוך על דעתו הוא, אלא הוא צריך ומוכרח להשתדל בכל כחו **ממש**, להשיג ולעלות מעלה מעלה בתורה ויראה.

חיימ'ל מחמדי, מכתבי זה מגיע אליך אפילו באיחור זמן קצת, לא ביום התענית, אבל זה לאו דוקא באותו יום, חשבון הנפש זמנו כל יום. אני בטוחה כי גם אתה שמת לבך אל כל הצרות והרדיפות וחשבת איזה מחשבות כגון אלה. אני מקוה שתבין תכנו היטב, ותענה לי דעתך והחלטתך, כי בשום אופן **אי אפשר לשום אדם, להשאר באותו מצב כמו שהיה.**

...שלוש רב לך יקירי ד"ש מכולם.

אמך האוהבת אותך בלב ונפש ודורשת תמיד את טובך והצלחתך.

פעשא

היום מונחת עליו תביעה לגדלות! וכבר אמר מלאך ד' לגדעון השופט (שופטים ו) "לך בכחך זה והושעת את ישראל".

עוד יהלום מונח בתוך "מכתב היהלומים" והוא: ההבנה שבני הישיבות עומדים בראש המגדל של עם ישראל, חובתם לדעת שהישיבות הן איבר בנוי בתוך הבנין של הכלל ישראל וכל בן תורה צריך לידע שתורתו היא תורת עם ישראל. וכמוכן שאת

על הרבנית הצדקנית פעשא סרנא ע"ה אשתו של ראש ישיבת חברון הגאון הגדול רבי יחזקאל סרנא זצוק"ל העידו: (ספר "אחר האסף" עמ' ק"ד) "ומצניעותה ויופי נפשה שלא להטריח אדם בדבר מן הדברים, גדולה או קטנה, וגם זה מהליכותיו של אביה הגדול ראש הישיבה רבי משה מרדכי עפשטיין זצוק"ל, שלהטריח אחרים היה כבד עליו כנטל גדול".

"וסיפר רבי יחזקאל סרנא זצוק"ל, ששעה מועטת קודם שנתבקש חמיו לשיבה של מעלה, ביקש שילמדו בני הישיבה הקדושה משניות ויאמרו תפילת "אנא" לעילוי נשמתו. ונפשו בשאלתו, שיהיו אלה תלמידים אחרים כל יום, כי טורח גדול יהיה בדבר אם יהיו אלה אותם בחורים עצמם מדי יום.

ואף הרבנית סרנא ע"ה, בשכבה על ערש דוי חדשים ארוכים ביסורים קשים ומרים, כמעט לא ביקשה דבר אפילו מבני הבית אלא תמיד בלשון "אולי", "שמא ואפשר", "אולי ישנו אותו

ומאיזומכם בפרט אינני נרתע, כי אינכם חשובים בעיני כחייבים שיתגלגל חוב כזה על ידכם, ואינני רואה בזה אלא פטפוטי דברים בעלמא.

אלא שלא על האימים אני מצטער, רק על המאיימים, שבאו לידי מידה פחותה כזו, ואני שואל לכם: על מי אתם מאיימים, "האם הישיבה היא שלי ולא שלכם?" האם כל ערך התורה בישראל נמדד לפי קו המפלגתיות הצרה?

והרי זה דומה בעיני למי שאומר: אם תעשה כרצוני טוב, ואם לאו, אלך ואכבה את פנסי העיר המאירים לעיר ולתושביה. וכי מה הן הישיבות בישראל אם לא מגדלי אור המאירים לישראל, ואילו לא הן הלא היינו כולנו גוועים באפלה חלילה".

גם דברים חשובים וברורים אלו מצטרפים ל"ענינים נחוצים" מפר' ויגש תשפ"ד. ויש בהם תביעה לציבור הרחב! אל תגעו במשיחי! עם ישראל כולו צריך ל"התבטל" בפני גדולי התורה.

ובכלל, קיום הישיבות הוא כולו ניסי ניסים! וכמו כן מהדהד כאן המסר שמעביר רבי יחזקאל סרנא זצוק"ל: אל תיצרו מחיצה בין העם לבין הישיבות. העם שותף גמור בקיום הישיבות על כל המשתמע ועליו לקוד ולהשתחוות לפני המנהיגים האמיתיים ראשי הישיבות של הכלל ישראל! להתבטל לדעתם! וליהנות מאורם של "פנסי העיר".

נשנן שוב את דבריה המחזקים של הרבנית סרנא ע"ה: "אי אפשר לשום אדם, להשאר באותו מצב כמו שהיה" בערב שמחת תורה תשפ"ד.

"תורה מננא ומצלא!"

זה צריכים גם מי שאינם יושבים בתוך חצרות בית אלוקיננו לדעת שגם הם קשורים ומחויבים לגמרי למקומות התורה. ואמת זו מקיפה הן לענין זכות וחלק בתורה, והן לענין החובה להתקשר ולתמוך בעולם הישיבות בהתבטלות לגדלות התורה, באחריות ובשמחה.

עוד מאיר המכתב את "קשר האהבה החינוכי" בין אם לבנה, האמא משבחת את הבן על שהאריך להזכיר את כל אשר עובר עליו בישיבה לפרטים! בזה הוא בונה "קשר חם" בינה לבין בנה וחוזר חלילה. כך מחנכים ומפריחים את "שתילי הזיתים".

יש בזה עוד ריוח חינוכי חשוב: בהתכתבות היורדת לפרטים - מגלים לבן שחושבים עליו וכל ענין וענין שהוא עושה מעניין גם את הוריו ובוה הוא זוכה להערכה ולחום! ומלבד זה הוא קונה מיומניות של כתיבה ושל התבטאות - ואלו בונים ומעשירים את האישיות שלו. כאן המקום להעיר שהיום נידלדל העיסוק בקריאה ובכתיבה, וחולשות אלו מתבטאות בכלי ביטוי דלים, שפה עניינה, והופעה של שגיאות כתיב. וזו תעודת עניות לדור.

עוד מ"אחר האסף" (עמ' תר"ע): בשנת תשי"א כתב ראש ישיבת חברון רבי יחזקאל סרנא זצוק"ל לעסקן פוליטי שביקר את מעשיו, דברים אלו:

"**ולסוף** לא אוכל למנוע את עצמי מלגלות לכם את צערי מחתימת מכתבכם שבאתם באימים, שאם נתרגמם מהלשון הדיפלומטית ללשון המדוברת, פירוש הדברים: שאם לא אחזור מדרכי אז תרדו לחיי הישיבה ותקפחו פרנסתה.

אמנם רחוק אני מפחדנות כי אלמלי הייתי כזה, לא הייתי בא עד הלום, והישיבה הקדושה בנס היא עומדת, וכל יום נס חדש הוא, ואין דרך העומדים בראש הישיבות לגור מפני העתיד, כי אלולי כן לא היו ישיבות בישראל, חלילה.

הרב שלמה וולכה המשך מעמוד 10

יש להבין איך התנא למד את כל הסולם הארוך הזה מפסוק אחד. ונראה לבאר כי תורה וודאי מגנא, אלא שהיה קשה לתנא מה יעשה אם פעם לא ילמד, הרי לא להרהר זה לא דבר קל. וכיון שברור שהתורה אינה מבקשת דברים שאי אפשר לעמוד בהם, הסיק התנא כי אם כן חייבת להיות דרך להגיע לזה. לזה הבין התנא שישנו סולם שעולים על ידו למדרגת הקדושה והלאה.

מיד שנה באחת השיחות שמסר בימי השובבי"ם, היה מורנו המשגיח מבאר בצורה ברורה את חשיבות שמירת האדם על קדושתו, כשהוא מצטט את לשון הרמב"ן (בראשית י"ז ט), ואת דברי הריקאנטי שטיקרו החטא הוא במחשבה.

שבקדושה. ואמר שדווקא בשבועות החורף, שהם הזמן הכי קר בשנה, הם הזמן של שלטון הגבורה. וכדי לשמור על טהרת הברית צריכים למידת הגבורה. לכן דווקא ימי החורף תוקנו לימי תשובה על פגם זה.

הנמזא אומרת: "תנו רבנן, ונשמרת מכל דבר רע, שלא ירהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה. מכאן אמר רב פנחס בן יאיר, תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות... טהרה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקודש, רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים" (עבודה זרה כ' ע"ב).

גדולת בעל הקצות החושן המשך מעמוד 7

שמוכיח שניתן לקנות הפקר בקנין אגב, מרש"י ב"ק קיה, א. ואת דבריו בס' רס"ב סק"ב שמוכיח דין הקירבה לכלי ממס' ע"ז דף נ', ע"א. והיינו שמכל מקום בש"ס אפשר להוכיח ליסודות גדולים.

סגולה לרפואה

הג"ר אליעזר יהודה פינקל זצ"ל ראש ישיבת מיר, כשבנו הג"ר חיים זאב [-חז"פ] היה חולה, הוציא לזכותו ולרפואתו את הספר קצות החושן, ונרפא בס"ד.

(מתוך הספר "כאיל תערוג")

לא מש הספר הנחמד הזה מכל צורב

בהסכמה למהדורה חדשה של הקצות החושן כתב רבנו: היות שגלית דעתך שאתה מתכוונן להוציא לאור ליקוטים וביאורים גם על ספר קצוה"ח, אשר ממש לא מש הספר הנחמד הזה מכל צורב קטן כגדול נהנין ומשתעשעין בדבריו המשמחין לב, ובודאי זה תועלת גדול וכו'. (קובץ אגרות סי' רח)

הוכחה מסוף המסכת

אהוב על רבנו להראות את דברי הקצות החושן בס' ער"ה סק"א

והנהוג כיום הוא לפי הנץ הנראה. ולמעשה ברוב המקומות בארץ ישראל אין בזה הפרש גדול אלא דקות בודדות בלבד.

סוף זמן תפילה

טז. כפי שנתבאר בשו"ע סוף זמן תפילה הוא ארבע שעות אחר תחילת היום. וגם בזה הוא נמדד בשעות זמניות (או במעלות לשיטות החדשות) ואף בזה שייכת מחלוקת המג"א והגר"א.

זלענין סוף זמן תפילה רבו יותר המקילים כשיטת הגר"א, אעפ"י שלענין ק"ש מחמירים כהמג"א, כיון שק"ש דאורייתא.

זלאחר ארבע שעות עד חצות הוא דיעבד. ומעשה באחד שנאנס והתעורר מאוחר קודם סוף זמן תפילה והיו בידו שני ברירות, או שיתפלל על הסדר, ועד שיגיע לשמונה עשרה יהיה כבר אחר ארבע שעות, או שידלג ויקצר וימחר וכך יספיק תפילת שמונה עשרה קודם סוף ארבע שעות.

זפשוט וברור שבאופן זה יש לו לדלג ולמחר להספיק להתפלל שמונה עשרה קודם סוף זמן ארבע שעות, ולא יתפלל כסדר. שאעפ"י שאם התפלל אחר סוף זמן תפילה יצא ידי חובתו מ"מ הוא דיעבד שבדיעבד, ועדיף שידלג כדי שיגמור תפילת שמו"ע בתוך זמן התפילה.

רס"א. ואולי יש בדברי הגר"א רמז לזה, ובדברי הבה"ל לא נמצא אפ"י רמז. ומ"מ כיום זוהי השיטה הרווחת וכך מחשבים רוב עורכי הלוחות (ראה בשו"ת חשב האפוד חלק ב' סימנים קמ"ג וקמ"ד שבירר הענין היטב).

זמן תפילה

טז. איתא בשו"ע (סי' פ"ט סעיף א') "זמן תפילת השחר מצותה שיתחיל עם הנץ החמה כדכתיב יראוך עם שמש, ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח יצא. ונמשך זמנה עד סוף ארבע שעות שהוא שליש היום. ואם טעה או עבר והתפלל אחר ארבע שעות עד חצות, אעפ"י שאין לו שכר כתפילה בזמנה, שכר תפילה מיהא איכא", והוסיף הרמ"א "ואחר חצות אסור להתפלל תפילת שחרית". ע"כ.

נץ החמה כפי שהתבאר לעיל הוא מתי שגוף השמש מתחיל לעלות מעבר לקו האופק. וכמובן שדבר זה משתנה ממקום למקום. וככל שהמקום הוא יותר מזרחי נץ החמה הוא מוקדם יותר יחסית למקום שנמצא מערבית לו.

ודנו הפוסקים האם דנים לפי הנץ הנראה או לפי הנץ המישורי. דהיינו נץ מישורי הוא שמחשבים אילו לא היו שום הרים והכל היה מישור מתי היו רואים את תחילת זריחת השמש. ונץ הנראה הוא כפי הנראה כעת ללא ניכוי ההרים.

כטחון והשתדלות (ב') המשך מעמוד 14

הקטנה שמצורת מהלך הבריאה שהאדם יהיה שותף ביישובו של עולם ולא יסמוך על הנס, ואמנם הדבר ברור ופשוט שלימוד התורה הוא כנגד כולם ואין לנו מעמיד הבריאה כתלמוד תורה, ואלא שסו"ס נצרך כל אחד להשתדלות, ולמדנו מדבריהם הק' שהשתדלות זו יש בה גם תוכן גדול של שותפות בקיום הבריאה, וזהו חלק נכבד בעבודת ה', וה' יזכינו להיות מן העובדים אותו באמת.

במעשה מצטרף לשותפות עם הקב"ה, היתה הרגשתו שונה לחלוטין. כך גם היחס שלנו אל העוסק בפרנסת ביתו, אנו רואים את ההתעסקות הזו כבזבוז של זמן, הרי הקב"ה זן ומפרנס את כל העולם והוא יכול להוריד מן מהשמים לפתח ביתינו, ודאי שמי שזוכה לשקוד על התורה ב"כולל" הוא בדורג גבוהה יותר אבל אין לנו להסתכל על אלו המקדישים זמנם לפרנסת ביתם, כאילו שמבטלים את זמנם, כי במעשיהם הם שותפים לקב"ה בפרנסת ביתם.

דוגמא נוספת אשר מאוד שכיחה ומעשית, היחס של אברך מתמיד לצורך לחזור לביתו בהפסקת הצהריים, נראה לו שהוא מבטל תורה, ומחוסר ברירה הוא נאלץ לסעוד ארוחת צהרים עם אשתו, כך הדריכו אותו בהיותו חתן, היחס האמיתי צריך להיות שהוא שותף במעשה בראשית, שותף לקב"ה שיושב ומזווג זיווגים, והוא עוסק במצוה של בנין בית יהודי, אין זו התעסקות בצרכי חולין, אלא שייכות של קדושה לבנינו של העולם ע"י הקב"ה [שיחה זו נאמרה ע"י אאמור"ר זצ"ל שחזר לא"י לאחר ששהה כמה שבועות בארה"ב כדי ללוות חולה, זכותו ת"ע ועכ"א].

העולה מן הדברים: מבואר בדברי הבית הלוי שהמדרגה העליונה היא שיבטח בלא השתדלות כלל, ומכיון שאין כל אדם בדרגה זו הותרה לו ההשתדלות בשביל שעל ידה יבטח בה'. ומה שמצאנו שהקדמונים עסקו בהשתדלות נתבאר במכתב מאליהו שיש מהלך של דרגה גבוהה שאם מכיר אחרי ההשתדלות שהכל מאתו ית' אדרבה יש מעלה מה שנעשה בהשתדלות בדרך הטבע ולא בדרך נס. ועוד מבואר בדברי הרמב"ן והיד

בחנות הוא שותף לקב"ה בפרנסת ביתו, כל רופא המשתדל ברפואת החולה מצטרף במעשיו לרופא כל בשר, שהרי ניתנה לרופא רשות להתערב במעשיו של הקב"ה, ודאי שמבלי עזרת ה"ת אין האדם מסוגל לפעול מאומה, ואף לאחר שהשלים חלקו אין בזה כלום ללא חסדי ה"ת, אך ע"י השתדלותו ופועלו של האדם נעשה הדבר שה"מעט מאלוקים" (תהלים ח', ו') היינו שניתנו לאדם כוחות אלוקיים שעל ידי מעשיו יתבצעו כל המעשים בעולם, בזה באה לידי ביטוי מעלת האדם השלם ומכח זה מתעוררת מחויבות הוודיה להי"ת, שברא עולמו בדרך הנהגה של שותפות, כביכול "זה אינו יכול זה אינו יכול", ששניהם עשו את הכל.

השקפה זו משנה את ההסתכלות שלנו על כל ההשתדלויות הנצרכות בחיים, אברך אשר נאלץ לעזוב את הכולל כדי להעביר את זמנו בתור לקופת חולים עם ילדו החולה, מרגיש שהוא מבזבז את הזמן, הוא מרגיש שקללת צרכי העולם פגעה בו, מחמת הרגשה שלילית זו הוא ממשיך לבזבז את זמנו ומעיין בעיתון המונח בחדר ההמתנה לרופא, אילו היה מתייחס לעצמו כמי שמשתתף ברפואתו של ילד יהודי, וחלקו

לזכר נשמת זקני
גאון ישראל וקדושו ריש מתיבתא וריש גלותא
רבינו מרן אברהם שמואל בנימין סופר זצלה"ה
אב"ד ור"מ ק"ק פרשבורג יע"א
ובעל שו"ת כתב סופר
ממלא מקום אביו רבן של ישראל
רבינו מרנא בעל חת"ם סופר זי"ע
נלב"ע י"ט טבת תרל"ב
זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן
הנוצח ע"י הרב יוסף נחמן אולמן שליט"א

לעילוי נשמת האי גברא רבא
העמיד וגדר גבולות הקדושה והצניעות
והרבה כבוד שמים בהליכותיו בהנהגותיו ובתורתו
הגאון הגדול
רבי פסח אליהו בן רבי אברהם צבי פאלק זצוק"ל
דומ"ץ גייטסעהד
ומח"ס עוז והדר לבושה
נלב"ע כ"ג טבת תש"פ
זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

להם שיצו גם הם את בניהם ובניהם לבניהם עד דור אחרון, שכולם יקבלו עול מלכותך ואלהותך ואדנותך עליהם.

ויזהר האדם מאוד בכוונה זו, להמליך אותו ית"ש על כל אבר ואבר שלו, כי גודל מעלתה הובא בתקונים תיקון ע"ד קל"א ע"ב וז"ל, בקצור: חמשין תרעין אלין דבינה ובה מיחדין כ"ה כ"ה אתוון, תרין זמנין בכל יומא כו', ובכל אבר ואבר דאיהו נר דכל פקודא, בעי ב"נ לאמלא לקב"ה ולתקנא לי' אתר דכיא ונקיאי לשריא לי' תמו, ובגין דא צריך ב"נ לבערא מני' מכל אבר ואבר כל מחשבין והרהורין בישינ דטנופין דאנון קליפין כו', ומאן דאמליך לקב"ה על כל אבר ואבר כאלו אמליך לי' על כלא עלמא, ואגר דב"נ דאמליך לי' על כל אבר ואבר לא אתיהבא רשותא לגלאה, דאלין אנון טעמי מצות דלא אתיהבו לגלאה, בגין דלא יאה ב"נ עובד לקב"ה ע"מ לקבל פרס כו', עלייהו אתמר (ישעיה כג. יח) לאכול לשבעה ולמכסה עתיק, מלין עתיקין דלא אתמסרו לגלאה, עכ"ל. ודי הערה בזה.

זי) אמנם מי שקשה לו לכוון כל הדברים האלו אל יתייאש, אלא ישתדל לכוון כפי יכלתו. ומובא בשם החזו"א (דינים והנהגות פרק ד' אות י"א) שאמר, שחיוב הכוונה בק"ש היא בכל אדם לפי דרגתו ומעלתו.

אלהינו ואתה הוא ה' אחד. ואף שבזה"ק כוונה זו עמוק עמוק מי מיצאנה, אך אני לא באתי לגלות מסטורין, רק לפרש תיבת ישראל ע"פ הזה"ק ע"ד פשוטו, הנה יודע כמביא למעלה בשבח אותן שני התיבות שמע ישראל ג' פירושים, והבוחר יבחר ובלבד שיכוין לבו.

ועתה בעז"ה נבאר הד' תבות: ה' אלהינו ה' אחד, שבהם עיקר היחוד. הנה שורש היחוד הוא שני דברים, הא' האמנה והב' הקבלה. האמנה הוא, בשעה שיאמר האדם תבות ה' אלהינו ה' אחד, יתאמת במחשבתו אמונה שלימה ואמתית שכן הוא באמת, שה' אלהינו הוא ה' אחד יחיד ומיוחד. והקבלה הוא, שיקבל על עצמו עול מלכות שמים בשלימות, והוא קבלת עול מלכותו ואלהותו ואדנותו ית"ש ויתעלה, עליו ועל בניו אחריו. והיינו תיכף משיסיים תיבת אחד, יכוון במחשבתו בשמחה עצומה עד מאוד בכל עוצם כחו בזה"ל: אני מאמין באמונה שלימה וברורה ואמתית, שאתה יחיד ומיוחד ושאתה בראת כל העולמות עליונים ותחתונים לאין תכלית למספרם, ושאתה הי' הוה והיה, ואני ממליך אותך ית"ש על כל אבר ואבר שלי, לשמור ולעשות מצות תורתך הקדושה, וגם אני ממליך אותך על בני בני ועל בני בני עד סוף כל הדורות, שאצוה את בניי ובני בניי שיקבלו עליהם את עול מלכותך ואלהותך ואדנותך, וגם אצוה

החל מיום ראשון י"ט טבת
מנין למעריב בימות החול
בשעה 19:45
בביהמ"ד "שערי תפילה" (בבית שני)
בנוסף מנינים בשעות
| 22:00 | 21:30 | 21:00 | 20:40 | 19:10
23:10 | 22:50 | 22:30

א-ל נא רפא נא לה
הציבור נקרא להמשיך והעתיך בתפילה ובתחנונים
לרפואתה השלימה והמהירה של הרבנית
מרת **תרצה בת קריינדל תליט"א**
אשת חבר למודנו הגר"י טשזנר שליט"א
הזקוקה לרחמי שמים מרובים בתושח"י
הן א-ל כביד לא ימאס תפילת רבים

נתרם לכבוד השמחה השרויה בבית מורנו
הגר"י טשזנר שליט"א
ומנב"ת נו"ב הרבנית תליט"א
בשמחת אירוסים נכדם
הבה"ח יהושע טשזנר הי"ו
מבחידי ישיבת פונביז'
בן הגאון רבי יונה צבי טשזנר שליט"א
עב"ג הכלה החשובה תחי'
בת הרב יוסף אלפנביין שליט"א
בשעה טובה ומוצלחת
ברכותנו שיזכו לבנות בית נאמן בישראל
ויזכו לרוות מהם ומכל יוצ"ח רב נחת דקדושה
בבריות גופא ונהרוא מעליא, במנוחת הנפש ושלוות
הדעת, אושר ושמחה כל הימים, אכ"ר

בליל שבת קודש בין קבלת שבת למעריב
ישאו דברים הרבנים הגאונים
חניכי הישיבות (פרויקט) – מורנו מרא דאתרא שליט"א
אוד אביעזרי – הרב שלמה טויטו שליט"א רב ביהמ"ד
אוד לישראל (מרבד הקסמים) – הרב אוריאל מיימון שליט"א
אילת השחר – הרב דוד לייב דוידוביץ שליט"א
זכרון אליהו – הרב גבריאל בער שליט"א
חניכי ישיבות (שושנים) – הרב בעז גאולה שליט"א
קויתי ה' (א) – הרב אפרים לנדי שליט"א
קויתי ה' (ס) – הרב עמוס פרץ שליט"א מרבני ביהמ"ד
שערי תפילה – הרב מרדכי ליבר הלוי כהן שליט"א
רב ביהמ"ד
תפארת תודה – הרב יוסף קסלר שליט"א

עריק לסדר זיודנו לרוב בקרב הארץ

בטוב צדיקים תעלו קריה
מזלא טובא ודיא נאה
נענר קמיה מורנו ורבנו
גדול עומד על גבנו
בדרך התורה והישר מדריכנו
בעיצה טובה ובתבונה מהללנו

מורנו הגאון הצדיק
רבי **מרדכי ליבר הלוי כהן** שליט"א

לרגל השמחה הערויה במעונו
בבוא עת דודים באירוסיו בני
החתן היקר והמפואר מאד
כמר **אליהו** נין
מבחיירי ישיבת רינה של תורה
בשעה טובה ומצלחת
עבג לבית משפחת ציטרין משהיק ירעותו
ברכותיו שייכו לבנות בית נאמן בישראל
ושיזכה מורנו הרב שליט"א
ומנבית נויב הרבנית לאויט
לרוב נחת דקדושה מהם ומשאר כל יוצאי
מתוך מנוחת הנפש ושלוות הדעת
בבריות נופא ונהורא מעליא
בשמחה ובטוב לבב כל הימים אביר

מברכים ומאחלים
הגבאים המתפללים

בית הוראה

'קהל עדת חרדים' אופקים

הודעה חשובה

בתקופת ימי השובבי"ם הבעל"ט ועד פורים
תתקיים קבלת קהל בימי המישי בערב

עד השעה 22:00

לדעת לחיות!

האם אפשר לזמן ברמקול?

מה נוסח ברכת המזון ב'בית האָבֶל'?

האם מותר לדבר באמצע אמירת 'הרחמן'?

עד מתי ניתן לברך ברכה אחרונה לאחר שתיה?

האם ניתן לבלוע שיירי מאכל שבפה ללא ברכה?

האם צריך לישול 'מים אחרונים' לאחר אכילת מלפפון חמוץ?

האם ניתן להוציא יד"ח בברכת המזון או שכל אחד צריך לברך בעצמו?

בחורי ישיבה האוכלים בחדר האוכל בשולחנות נפרדים, מצטרפים לזימון?

האוכל עוגה - האם צריך להותיר ממנה על השולחן לשעת ברכת 'על המחיה'?

מהו טעם המנהג לומר "ברוך הוא ובורך שמו" בין ברכת ה'זימון' לברכת המזון?

בני משפחה האוכלים במסעדה יכולים לזמן עם משפחה אחרת בשולחן אחר?

האוכלים במסעדה או במלון צריכים לברך הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה?

זה קרה בחג הפסח...

הם היו שלושה שסעדו יחד בשולחן אחד. אחד אכל מצות יד והשניים מצות מכונה. האוכל מצות יד הקפיד לא לאכול מצות מכונה, ואילו השניים האחרים לא מקפידים ואוכלים גם מצות יד.

האם שלושתם יכולים לזמן בברכת המזון?

שיעור 'דף היומי בהלכה' ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

בימים א' - ה' 20:30 - 21:00 בבית הכנסת קוית' ה' (היכל שמואל)

הצטרף כבר עכשיו, וכל השאלות יעלמו...

ישמח לב מבקשי ה'

הופיע ויצא לאור כרך נוסף

לסדרת הספרים הנודעים

דולה ומשקה

בענייני תורת המידות

ובתוכו קונטרס רחב הכמות ורב האיכות

אודות השתדלות ובטחון בעתות צרה,

והנהגתם של בני התורה בימים אלו

מתורת מורנו ורבנו הנערץ

הגאון הגדול

רבי **יעקב הורוביץ** זצוק"ל

ראש ישיבת אופקים

מתלמידיו של מרן ה'פחד-יצחק' זצוק"ל

ניתן להשיג בישיבה הק' אצל הרבנית הורוביץ תליט"א 052-7610658

או אצל המו"ל: הרב תומר חיים בכר שליט"א 053-3114191

♦ טעמו וראו כי טוב ♦

לתשומת לב הוצאות הדפסת הגליון מרובות. לתרומות,

הקדשות והנצחות 0527679598 או בנדירים פלוס:

[עניינים נחוצים - תורת רבותינו שבדרום](#)

הזן הזן בני הביבי

השעור הקבוע בענייני תפילה

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

מתקיים אי"ה מידי מוצש"ק

בביהמ"ד קוית' ה'

בשעה 20:30 - 21:15

ויעסוק השבוע בענין

זמני תפילה

♦ טעמו וראו כי טוב ה' ♦

קהל עדת חרדים
אופקים

**"איך סגולה כתורה
ואיך עוסקיה כישדאל"**

בשודה טובה ומשמחת
לאזהבי ושוחרי התורה בקהילתנו

הננו שמחים להודיע
כי להגל ימי השובבי"ם הקדושים הבעל"ט
תתקיים אי"ה סדרת שיעורים

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א
בהלכות טהרה

בכל ליל שישי בימי שובבי"ם ת"ת
משעה 22:15 עד 23:00
בביהמ"ד "שערי תפילה"
(בית שלישי)

חזו בני הביבי
דמשתכחין בעערא דילהון
ועסקין בחדוותא די לי

תפילת מעריב בשעה 23:10

